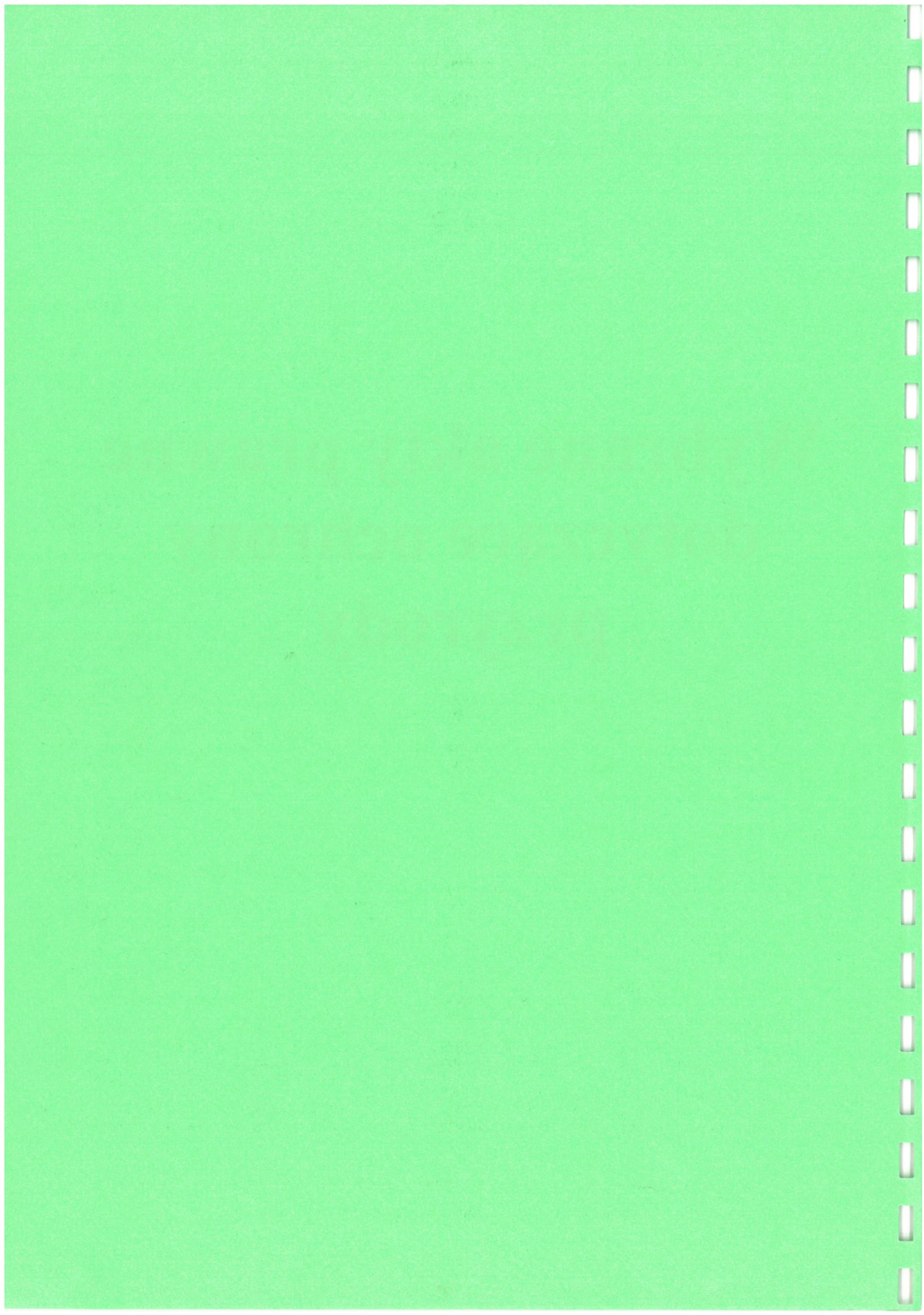

**Wybrane akty prawne
dotyczące ochrony
przyrody**

USTAWA

z dnia 16 października 1991 r.

o ochronie przyrody

(Dz. U. Nr 114, poz. 492)

(Zmiany: Dz. U. z 1992 r. Nr 54, poz. 254; z 1994 r. Nr 89, poz. 415; z 1995 r. Nr 147, poz. 713; z 1996 r. Nr 91, poz. 409; z 1997 r. Nr 14, poz. 72, Nr 43, poz. 272, Nr 54, poz. 349, Nr 133, Nr 885; z 1998 r. Nr 106, poz. 668; z 2001 r. Nr 3, poz. 21)

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. Ustawa określa cele, zasady i formy ochrony przyrody ożywionej i nieożywionej oraz krajobrazu.¹

Art. 2. 1. Ochrona przyrody, w rozumieniu ustawy, oznacza zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów przyrody i jej składników, a w szczególności:

- 1) dziko występujących roślin lub zwierząt,
- 2) siedlisk przyrodniczych,
- 3) siedlisk gatunków chronionych roślin lub zwierząt,
- 4) zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia,
- 5) roślin lub zwierząt objętych ochroną na podstawie odrębnych przepisów,
- 6) przyrody nieożywionej,
- 7) krajobrazu.

2. Ochrona przyrody ma na celu:

- 1) utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów,
- 2) zachowanie różnorodności biologicznej,
- 3) zachowanie dziedzictwa geologicznego,
- 4) zapewnienie ciągłości istnienia gatunków roślin lub zwierząt wraz z siedliskami poprzez utrzymywanie lub przywracanie ich do właściwego stanu,
- 5) utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu siedlisk przyrodniczych, a także innych zasobów przyrody i jej składników,
- 6) kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody.¹

Art. 2a. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) banku genów – rozumie się przez to ośrodek, gdzie genotypy są przechowywane poza ich naturalnym środowiskiem, wyposażony w niezbędne budowle i urządzenia,
- 2) korytarzu ekologicznym – rozumie się przez to obszar pomiędzy dwoma lub wieloma obszarami chronionymi, niezabudowany, umożliwiający migrację roślin i zwierząt,
- 3) ochronie ścisłej – rozumie się przez to całkowite zaniechanie ingerencji człowieka w stan ekosystemów i składników przyrody,
- 4) ochronie częściowej – rozumie się przez to czynną ochronę ekosystemów i składników przyrody w celu przywrócenia stanu naturalnego lub ich utrzymania w stanie zbliżonym do naturalnego,
- 5) ochronie krajobrazowej – rozumie się przez to zrównoważony rozwój obszaru oraz zachowanie cech charakterystycznych krajobrazu,
- 6) ogrodzie botanicznym – rozumie się przez to wydzielony, odpowiednio wyposażony, zagospodarowany i urządzony teren, będący miejscem uprawy roślin różnych stref klimatycznych i

środowisk życia lub roślin określonego rodzaju oraz związanej z tym działalności naukowo-badawczej, dydaktyczno-wychowawczej, popularyzatorskiej i rekreacyjnej,

- 7) ogrodzie zoologicznym – rozumie się przez to odpowiednio urządzony i zagospodarowany teren wraz z budynkami i budowlami trwale z gruntem związanymi, gdzie zwierzęta należące do gatunków dziko żyjących przetrzymywane są w celu pokazów publicznych co najmniej przez siedem dni w roku, z wyjątkiem cyrków i sklepów zoologicznych,
- 8) otulinie – rozumie się przez to strefę ochronną wyznaczoną indywidualnie dla określonej formy ochrony przyrody zabezpieczającą ją przed zagrożeniami zewnętrznymi,
- 9) planie ochrony – rozumie się przez to podstawowy dokument opracowywany dla wskazanych form ochrony przyrody, zawierający opis formy ochrony oraz cele prowadzenia działań ochronnych, katalog zadań i sposobów ich wykonania,
- 10) roślinie – rozumie się przez to wybrany element królestwa roślin lub królestwa grzybów,
- 11) siedlisku przyrodniczym – rozumie się przez to obszar lądowy lub wodny, naturalny lub półnaturalny, wyodrębniony w oparciu o cechy geograficzne, abiotyczne i biotyczne,
- 12) siedlisku roślin lub siedlisku zwierząt – rozumie się przez to obszar występowania gatunków roślin lub zwierząt,
- 13) starodrzewiu – rozumie się przez to drzewostan lub pojedyncze drzewa, które przekroczyły fazę kulminacji przyrostu lub osiągnęły wiek rębności w rozumieniu przepisów o gospodarce leśnej,
- 14) środowisku przyrodniczym – rozumie się przez to krajobrazy wraz z tworami przyrody nieożywionej, naturalne i przekształcone siedliska przyrodnicze wraz z występującymi w nich roślinami i zwierzętami,
- 15) właściwym stanie siedliska – rozumie się przez to stan, w którym naturalny zasięg siedliska oraz tereny mieszczące się w obrębie tego zasięgu są stale lub zwiększają się, a specyficzna struktura i funkcje konieczne do jego długotrwałego zachowania istnieją i będą istnieć w dającej się przewidzieć przyszłości oraz stan tworzących go gatunków roślin lub zwierząt jest właściwy,
- 16) właściwym stanie gatunku – rozumie się przez to stan, w którym dane o dynamice liczebności populacji tego gatunku wskazują, że gatunek utrzymuje się w skali długoterminowej jako trwały składnik swojego siedliska, zasięg gatunku nie zmniejsza się ani też nie ulegnie zmniejszeniu w dającej się przewidzieć przyszłości oraz istnieje i będzie istniało w przyszłości siedlisko wystarczająco duże, aby utrzymać tę populację przez dłuższy czas,
- 17) zagrożeniach zewnętrznych – rozumie się przez to czynniki mogące wywołać zmiany cech fizycznych, chemicznych lub biologicznych w składnikach chronionej przyrody, wynikające z działalności człowieka lub z przyczyn naturalnych.²

Art. 3. Ochrona przyrody jest obowiązkiem każdego obywatela, organów administracji publicznej, a także jednostek organizacyj-

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21), weszła w życie 3 lutego 2001 r.

2 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1.

nych oraz osób prawnych i fizycznych prowadzących działalność wpływającą na przyrodę.¹

Art. 4. Cele ochrony przyrody są realizowane przez:

- 1) uwzględnianie wymagań ochrony przyrody w polityce ekologicznej państwa, programach ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju przyjmowanych przez organy jednostek samorządu terytorialnego, strategiach rozwoju województw, wojewódzkich i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, studiach uwarunkowań i kierunków rozwoju przestrzennego gmin,
- 2) obejmowanie zasobów przyrody i jej składników formami ochrony przewidywanymi ustawą lub przepisami szczególnymi,
- 3) opracowywanie i wykonywanie planów ochrony określonych w ustawie obszarów objętych ochroną oraz programów ochrony gatunków i ich siedlisk.²

Art. 5. 1. Popularyzowanie ochrony przyrody jest obowiązkiem organów administracji publicznej, instytucji naukowych i oświatowych, a także publicznych środków masowego przekazu.¹

2. Szkoły wszystkich stopni są obowiązane objąć programami nauczania zagadnienia ochrony przyrody.

Rozdział 2

Organy ochrony przyrody

Art. 6. Organami administracji w zakresie ochrony przyrody są:

- 1) minister właściwy do spraw środowiska,²
- 2) wojewoda,
- 3) ³

Art. 7. 1. Minister właściwy do spraw środowiska wykonuje zadania naczelnego organu administracji państwowej w zakresie ochrony przyrody przy pomocy Głównego Konserwatora Przyrody.²

2. Głównego Konserwatora Przyrody powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw środowiska.²

Art. 8. 1. Wojewoda wykonuje zadania organu administracji rządowej w zakresie ochrony przyrody przy pomocy wojewódzkiego konserwatora przyrody.¹

2. Wojewódzkiego konserwatora przyrody powołuje i odwołuje wojewoda, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej komisji ochrony przyrody.

Art. 9. Zadania i kompetencje wojewody z zakresu ochrony przyrody na terenie parku narodowego wykonuje dyrektor tego parku.¹

Art. 10. Organami opiniotwórczo-doradczymi w zakresie ochrony przyrody są:

- 1) Państwowa Rada Ochrony Przyrody, działająca przy ministrze właściwym do spraw środowiska,²
- 2) wojewódzka komisja ochrony przyrody, działająca przy wojewodzie,
- 3) rada parku narodowego.²

Art. 11. 1. Członków Państwowej Rady Ochrony Przyrody na kadencję trwającą 3 lata w liczbie 30 powołuje minister właściwy do spraw środowiska spośród działających na rzecz ochrony przyrody przedstawicieli:

- 1) nauki,
- 2) praktyki,
- 3) organizacji społecznych.²

2. Państwowa Rada Ochrony Przyrody wybiera ze swego grona przewodniczącego i dwóch jego zastępców oraz uchwała regulamin.

2a. W ramach Państwowej Rady Ochrony Przyrody działają komisje problemowe, do których minister właściwy do spraw środowiska, na wniosek przewodniczącego Rady, może powołać także osoby spoza jej składu.⁴

3. W posiedzeniach Państwowej Rady Ochrony Przyrody bierze udział Główny Konserwator Przyrody.

4. Do zadań Państwowej Rady Ochrony Przyrody należy w szczególności:

- 1) ocena stanu ochrony przyrody i wykorzystania obszarów chronionych do celów naukowych,
- 2) opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących ochrony przyrody,
- 3) przedstawianie wniosków i opinii w sprawach ochrony przyrody,
- 4) opiniowanie programów badawczych w zakresie ochrony przyrody oraz popularyzowanie ochrony przyrody.

5. Działalność Państwowej Rady Ochrony Przyrody i komisji problemowych jest finansowana z budżetu Ministerstwa Środowiska.²

Art. 12. 1. Członków wojewódzkiej komisji ochrony przyrody na kadencję trwającą 3 lata w liczbie 20 powołuje wojewoda spośród działających na rzecz ochrony przyrody przedstawicieli:

- 1) nauki,
- 2) praktyki,
- 3) sejmiku wojewódzkiego,
- 4) organizacji społecznych,
- 5) organizacji gospodarczych.²

2. Wojewódzka komisja ochrony przyrody wybiera ze swego grona przewodniczącego i zastępcę oraz uchwała regulamin.

3. W posiedzeniach wojewódzkiej komisji ochrony przyrody bierze udział wojewódzki konserwator przyrody.

4. Do zadań wojewódzkiej komisji ochrony przyrody należy w szczególności:

- 1) ocena stanu i potrzeb ochrony przyrody,
- 2) przygotowywanie opinii i wniosków z zakresu ochrony przyrody,
- 3) opiniowanie projektów aktów prawa miejscowego w zakresie ochrony przyrody wydawanych przez wojewodę,
- 4) opiniowanie projektów inwestycji i programów wpływających na system obszarów chronionych, w tym regulacji rzek, melioracji bagien i dolin rzecznych.²

5. Działalność wojewódzkiej komisji ochrony przyrody jest finansowana z budżetu wojewody.

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa (Dz. U. Nr 106, poz. 668), weszła w życie 1 stycznia 1999 r.

2 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis skreślony ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. (Dz. U. Nr 106, poz. 668) powołaną w przypisie 1.

4 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

Rozdział 3

Formy ochrony przyrody¹

Art. 13. 1. Poddanie pod ochronę następuje przez:

- 1) tworzenie parków narodowych,
- 2) uznawanie określonych obszarów za rezerваты przyrody,
- 3) tworzenie parków krajobrazowych,
- 4) wyznaczanie obszarów chronionego krajobrazu,
- 5) wprowadzanie ochrony gatunkowej roślin i zwierząt,
- 6) wprowadzanie ochrony w drodze uznania za:
 - a) pomniki przyrody,
 - b) stanowiska dokumentacyjne,
 - c) użytki ekologiczne,
 - d) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

2. Obszary wymienione w ust. 1 w pkt 1–4 tworzą krajowy system obszarów chronionych. System ten stanowi układ przestrzenny wzajemnie uzupełniających się form ochrony przyrody, łączonych korytarzami ekologicznymi.

3. Poddanie pod ochronę przez tworzenie parków narodowych lub uznawanie za rezerваты przyrody obszarów, które stanowią nieruchomości nie będące własnością Skarbu Państwa, następuje za zgodą właściciela, a przy braku tej zgody – w trybie wywłaszczenia za odszkodowaniem.²

Art. 13a. 1. Dla obszarów objętych formami ochrony określonymi w art. 13 ust. 1 pkt 1–3 sporządza się i realizuje plan ochrony.

2. Projekt planu ochrony dla określonego obszaru sporządza organ zarządzający albo sprawujący bezpośredni nadzór nad tym obszarem, w ciągu 5 lat od dnia utworzenia parku narodowego, rezerwatu przyrody lub parku krajobrazowego.

3. Projekt planu ochrony podlega zaopiniowaniu przez zainteresowane jednostki samorządu terytorialnego, w terminie jednego miesiąca od dnia jego przedłożenia. Niezłożenie opinii w przewidzianym terminie uznaje się za brak uwag do projektu.

4. Ustalenia zawarte w planie ochrony są wiążące dla miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

5. Minister właściwy do spraw środowiska w drodze rozporządzenia ustanawia plan ochrony dla obszarów objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 13 ust. 1 pkt 1 i art. 23 ust. 5.

6. Wojewoda, z zastrzeżeniem ust. 5, w drodze rozporządzenia, ustanawia plan ochrony dla obszarów objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 13 ust. 1 pkt 2 i 3.

7. Ustanowienie planu ochrony zobowiązuje właściwe gminy do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru objętego planem ochrony lub dokonania zmian w obowiązującym planie miejscowym, w terminie jednego roku od dnia wejścia w życie aktu ustanawiającego plan ochrony. Koszt sporządzenia lub zmiany planu miejscowego obciąża budżet państwa.

8. Jeżeli rada gminy w przypadku, o którym mowa w ust. 7, nie podejmie w wyznaczonym terminie uchwały o przystąpieniu do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, wojewoda wzywa gminę do podjęcia takiej uchwały w terminie nie dłuższym niż dwa miesiące, a po bezskutecznym upływie tego terminu sporządza plan w formie aktu prawa miejscowego. Przyjęty w tym trybie miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

wywołuje takie skutki prawne, jak miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego uchwalony przez radę gminy.

9. Postanowienia ust. 6 stosuje się odpowiednio do ustaleń zawartych w aktach powołujących formy ochrony przyrody określone w art. 13 ust. 1 pkt 4 i 6.³

Art. 13b. 1. Plany ochrony dla parków narodowych, rezerwatów przyrody oraz parków krajobrazowych sporządza się na okres 20 lat, z uwzględnieniem:

- 1) charakterystyki i diagnozy (oceny) stanu przyrody,
- 2) identyfikacji i oceny zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych,
- 3) charakterystyki i oceny uwarunkowań społecznych i gospodarczych,
- 4) analizy skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony,
- 5) charakterystyki i oceny stanu zagospodarowania przestrzennego.

2. Plany ochrony dla parku narodowego oraz rezerwatu przyrody zawierają w szczególności:

- 1) cele ochrony z uwzględnieniem przyrodniczych i społecznych uwarunkowań ich realizacji,
- 2) obszary ochrony ścisłej, częściowej i krajobrazowej,
- 3) program działań ochronnych na obszarach ochrony ścisłej, częściowej i krajobrazowej,
- 4) sposoby eliminacji lub minimalizacji zagrożeń dla przyrody,
- 5) obszary i sposoby ich udostępniania dla celów naukowych, dydaktycznych, edukacyjnych, turystycznych i rekreacyjnych,
- 6) ustalenia do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

3. Plany ochrony dla parku krajobrazowego zawierają w szczególności:

- 1) cele ochrony z uwzględnieniem przyrodniczych, społecznych i gospodarczych uwarunkowań ich realizacji,
- 2) obszary działań ochronnych,
- 3) zakres prac związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu obszarów wymienionych w pkt 2,
- 4) sposoby eliminacji lub minimalizacji zagrożeń dla przyrody,
- 5) obszary i sposoby ich udostępniania dla celów naukowych, dydaktycznych, edukacyjnych, turystycznych i rekreacyjnych oraz dla innych form gospodarowania,
- 6) ustalenia do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

4. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady sporządzania projektu planu ochrony dla:

- 1) parku narodowego,
- 2) rezerwatu przyrody,
- 3) parku krajobrazowego,

uwzględniając formy ochrony przyrody, charakterystykę ekosystemów oraz dopuszczalne sposoby gospodarczego korzystania z zasobów przyrody w parkach krajobrazowych oraz kierując się potrzebą ochrony różnorodności biologicznej.

5. Dla parków narodowych lub rezerwatów przyrody, dla których nie sporządzono planów ochrony, organ sprawujący bezpośredni nadzór sporządza projekt rocznych zadań ochronnych, ustanawiających w drodze rozporządzenia przez właściwe organy. Zadania te obejmują:

- 1) identyfikację i opis zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz sposoby ich eliminacji,
- 2) sposoby i zakres prowadzenia ochrony czynnej.

6. Plany ochrony dla rezerwatów przyrody, o których mowa w art. 23 ust. 3, lub parków krajobrazowych położonych na terenie dwu lub więcej województw właściwi wojewodowie ustanawiają, w porozumieniu, w drodze rozporządzeń.³

1 Tytuł rozdziału w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

Art. 14. 1. Park narodowy obejmuje obszar chroniony, wyróżniający się szczególnymi wartościami naukowymi, przyrodniczymi, społecznymi, kulturowymi i wychowawczymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega całość przyrody oraz swoiste cechy krajobrazu.

2. Wszelkie działania na terenie parku narodowego podporządkowane są ochronie przyrody i mają pierwszeństwo przed wszystkimi innymi działaniami.

3. Nadrzednym celem parku narodowego jest poznanie, zachowanie całości systemów przyrodniczych danego terenu, wraz z warunkami ich funkcjonowania, oraz otwieranie zniekształconych i zanikłych ogniw rodzimej przyrody.

4. Na obszarach graniczących z parkiem narodowym wyznacza się otulinę.¹

5. W otulinie, o której mowa w ust. 4, może być utworzona strefa ochronna zwierząt łownych, której obszar nie podlega włączeniu w granice obwodów łowieckich.¹

5a. Minister właściwy do spraw środowiska, w drodze rozporządzenia, ustanawia strefę ochronną zwierząt łownych, określa obszary wchodzące w jej skład oraz szczegółowe zasady utrzymania właściwej liczebności i struktury populacji poszczególnych gatunków zwierząt łownych. Minister właściwy do spraw środowiska, wydając rozporządzenie, będzie kierował się potrzebą:

- 1) ochrony zwierząt łownych w parkach narodowych,
- 2) stworzenia strefy bezpieczeństwa dla zwierząt łownych wchodzących na zerowiska poza granice parku narodowego,
- 3) utrzymania właściwej liczebności i struktury populacji poszczególnych gatunków zwierząt łownych na obszarze parku narodowego w celu zachowania równowagi przyrodniczej.²

5b. Gospodarowanie zwierzętami łownymi w strefie, o której mowa w ust. 5, należy do zadań dyrektora parku narodowego.²

6. Park narodowy jest udostępniany społeczeństwu na warunkach określonych w planie ochrony. Warunki udostępniania parku narodowego obejmują w szczególności czas oraz wyznaczone miejsca, w których możliwe jest przebywanie ludzi.¹

6a. Za wstęp lub korzystanie z wartości przyrody parku narodowego, jego urządzeń i obiektów mogą być pobierane opłaty, których stawki ustala dyrektor parku narodowego. Stawka opłaty za wstęp do parku narodowego nie może przekroczyć 0,75% najniższego wynagrodzenia za pracę pracowników, określonego na podstawie Kodeksu pracy. Opłaty są przeznaczane na utrzymanie infrastruktury turystycznej i edukacyjnej parku narodowego oraz inne zadania z zakresu ochrony przyrody.²

7. Utworzenie parku narodowego, powiększenie lub zmniejszenie jego obszaru następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, które określa:

- 1) nazwę parku narodowego,
- 2) jego obszar,
- 3) otulinę,
- 4) nieruchomości Skarbu Państwa nie przechodzące w trwały zarządek parku narodowego,
- 5) zakazy właściwe dla danego parku narodowego wybrane spośród wymienionych w art. 23a.¹

7a. Likwidacja parku narodowego może nastąpić w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, wyłącznie w razie bezpowrotnej utraty jego wartości przyrodniczych i kulturowych.²

7b. Utworzenie, powiększenie, zmniejszenie lub likwidacja parku narodowego może nastąpić tylko po uzgodnieniu z właściwymi mie-

jscowo organami zainteresowanych jednostek samorządu terytorialnego, na których obszarze działania planuje się powyższe zmiany, oraz po zaopiniowaniu, w terminie jednego miesiąca od dnia przedłożenia tych zmian, przez zainteresowane organizacje pozarządowe. Niezłożenie opinii w przewidzianym terminie uznaje się za brak uwag.²

8. Minister właściwy do spraw środowiska nadaje statut parku narodowego w drodze rozporządzenia, kierując się zasadami ochrony przyrody na obszarze parku.¹

9. Projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w części dotyczącej parku narodowego i jego otuliny wymagają uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego.¹

10. Nieruchomości Skarbu Państwa, z zastrzeżeniem ust. 7 pkt 4 i ust. 10a, położone w granicach parku narodowego, zostają oddane w trwały zarządek parku narodowego, na zasadach określonych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.¹

10a. Administrowanie obszarami morskimi, wchodzącymi w skład parku narodowego, regulują odrębne przepisy.²

11. Zmiana sposobu wykorzystania gruntu lub nieruchomości położonej w granicach parku narodowego wymaga zgody dyrektora parku narodowego. Dyrektorowi parku narodowego przysługuje prawo pierwszeństwa przy przejęciu w zarządek lub zakupie tej nieruchomości na rzecz parku narodowego.

12. Plany zagospodarowania przestrzennego dotyczące obszarów, w których skład wchodzi park narodowy wraz z otuliną, wymagają uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego.

13. W parkach narodowych oraz w rezerwach przyrody grunty objęte ochroną ścisłą, częściową lub krajobrazową, budynki i budowle trwale z gruntem związane, służące bezpośrednio osiągnięciu celów z zakresu ochrony przyrody, są zwolnione z podatków i opłat określonych w innych ustawach, z wyjątkiem podatku leśnego obliczanego według zasad określonych dla lasów ochronnych oraz podatku rolnego od gruntów rolnych obliczanego według zasad określonych w odrębnych ustawach.¹

13a. Z tytułu zwolnienia z podatków i opłat, o których mowa w ust. 13, jednostkom samorządu terytorialnego przysługuje z budżetu państwa zwrot utraconych dochodów.²

Art. 15. Park narodowy jest państwową jednostką budżetową.

Art. 16. 1. Parkiem narodowym zarządza dyrektor parku narodowego.

2. Dyrektora parku narodowego powołuje minister właściwy do spraw środowiska po zasięgnięciu opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody w ciągu 14 dni od dnia wystąpienia o opinię.¹

2a. Minister właściwy do spraw środowiska odwołuje dyrektora parku narodowego po wyrażeniu opinii przez Państwową Radę Ochrony Przyrody w ciągu 14 dni od dnia wystąpienia o opinię, z wyjątkiem przypadków odwołania z przyczyn, o których mowa w art. 52 Kodeksu pracy.²

3. Dyrektor parku narodowego reprezentuje Skarb Państwa w obrocie cywilnoprawnym w zakresie zarządzanego mienia i realizuje zadania określone w statucie, o którym mowa w art. 14 ust. 8.

4. Przy dyrektorze parku narodowego działa rada parku jako organ opiniotwórczy i doradczy dyrektora parku narodowego.¹

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołana w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołana w przypisie 1 na str. 1.

4a. Minister właściwy do spraw środowiska, w drodze zarządzenia, powołuje radę parku narodowego spośród działających na rzecz ochrony przyrody przedstawicieli:

- 1) nauki,
 - 2) praktyki,
 - 3) właściwego terytorialnie samorządu gminnego,
 - 4) organizacji społecznych,
 - 5) organizacji gospodarczych
- na trzyletnią kadencję, określając jej skład i zakres działania.¹

5. Dyrektor parku narodowego wydaje, na podstawie odrębnych przepisów, decyzje administracyjne w sprawach ochrony przyrody na terenie parku narodowego.²

6. Dyrektor parku narodowego ma prawo:

- 1) wnoszenia i popierania aktu oskarżenia w postępowaniu uproszczonym w sprawach o przestępstwa z art. 290 i 291 Kodeksu karnego, jeżeli przedmiotem przestępstwa jest drewno z parku narodowego,²
- 2) prowadzenia postępowania w sprawach o wykroczenia oraz udziału w rozprawach przed kolegiami do spraw wykroczeń w charakterze oskarżyciela publicznego i wnoszenia odwołań od postanowień i orzeczeń tych kolegiów w sprawach zwalczania wykroczeń w zakresie ochrony przyrody.

7. Do wykonywania czynności, o których mowa w ust. 6, dyrektor parku narodowego może upoważnić funkcjonariusza Straży Parku.

8. Do dyrektora parku narodowego należą odpowiednio zadania i kompetencje określone w art. 5 ust. 2–4, art. 9 ust. 1 i 2, art. 10, art. 13 ust. 1 pkt 1–3, art. 13a, art. 14a ust. 1 i 2, art. 26 ust. 3 i 4, art. 30 ust. 1 pkt 10 i ust. 3 pkt 1 oraz art. 35 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. Nr 101, poz. 444, z 1992 r. Nr 21, poz. 85 i Nr 54, poz. 254, z 1994 r. Nr 1, poz. 3 i Nr 127, poz. 627, z 1995 r. Nr 147, poz. 713, z 1996 r. Nr 91, poz. 409 i z 1997 r. Nr 54, poz. 349).³

Art. 17. 1. W parkach narodowych tworzy się Służbę Parków Narodowych. Do Służby Parków Narodowych zalicza się pracowników zajmujących się zarządzaniem parkami narodowymi, wykonywaniem ochrony przyrody, prowadzeniem gospodarki rezerwatuowej, wykonywaniem badań naukowych i działalnością dydaktyczną, a także ochroną mienia parków narodowych oraz zwalczaniem przestępstw i wykroczeń w zakresie ochrony przyrody.

2. Pracownicy parków narodowych stanowiący Służbę Parków Narodowych mają prawo do:

- 1) bezpłatnego umundurowania,
- 2) bezpłatnego mieszkania, jeżeli stanowisko oraz charakter pracy związane są z koniecznością zamieszkania w miejscu jej wykonywania.⁴

2a. Bezpłatne mieszkanie, o którym mowa w ust. 2, przysługuje pracownikom zatrudnionym na stanowiskach:

- 1) dyrektora parku,
- 2) zastępcy dyrektora parku,
- 3) głównego księgowego,
- 4) głównego specjalisty do spraw ochrony przyrody,
- 5) głównego specjalisty do spraw dydaktyki,
- 6) głównego specjalisty do spraw udostępniania parku,
- 7) nadleśniczego,
- 8) konserwatora obrębu ochronnego,
- 9) leśniczego,
- 10) konserwatora obwodu ochronnego,
- 11) podleśniczego.

- 12) starszego strażnika,
- 13) strażnika,
- 14) kierownika ośrodka hodowli zwierząt,
- 15) kierownika szkółki,
- 16) komendanta Straży Parku,
- 17) zastępcy komendanta Straży Parku,
- 18) dowódcy grupy terenowej Straży Parku,
- 19) starszego strażnika Straży Parku,
- 20) strażnika Straży Parku.¹

2b. Przez bezpłatne mieszkanie należy rozumieć przydzielony przez park narodowy lokal mieszkalny w budynku wielomieszkaniowym lub wolno stojącym, o powierzchni nie mniejszej niż 50 m², za który pracownik uprawniony nie płaci czynszu.¹

2c. W przypadku:

- 1) braku możliwości dostarczenia mieszkania przez park narodowy uprawnionemu pracownikowi,
- 2) posiadania przez uprawnionego pracownika lokalu mieszkalnego, który stanowi jego własność,

wypłaca się ekwiwalent za niewykorzystywanie bezpłatnego mieszkania.¹

2d. Ekwiwalent, o którym mowa w ust. 2c, wypłaca się w wysokości średniej stawki czynszu w stosunkach wolnego najmu w danej miejscowości przy przysługującej maksymalnej powierzchni normatywnej dla liczby osób pozostających z pracownikiem we wspólnym gospodarstwie domowym, jednak nie więcej niż za 70 m².¹

2e. Dla potrzeb obliczenia i wypłaty ekwiwalentu za niewykorzystywanie bezpłatnego mieszkania ustala się, z zastrzeżeniem ust. 2d, następujące wielkości normatywnej powierzchni użytkowej w przeliczeniu na liczbę osób pozostających z pracownikiem we wspólnym gospodarstwie domowym:

- 1) 35 m² – dla 1 osoby,
- 2) 40 m² – dla 2 osób,
- 3) 45 m² – dla 3 osób,
- 4) 55 m² – dla 4 osób,
- 5) 65 m² – dla 5 osób,
- 6) 70 m² – dla 6 lub więcej osób.¹

2f. Normy powierzchni użytkowej podwyższa się o 10 m², jeżeli w lokalu mieszka osoba niepełnosprawna poruszająca się na wózku.¹

2g. W przypadku zbiegu uprawnień do bezpłatnego mieszkania dwu i więcej osób prowadzących wspólne gospodarstwo domowe, zapewnia się tylko jeden lokal, o którym mowa w ust. 2b, albo wypłaca tylko jeden ekwiwalent.¹

2h. Minister właściwy do spraw środowiska określa, w drodze rozporządzenia:

- 1) tryb i szczegółowe zasady obliczania oraz tryb i terminy wypłacania ekwiwalentu za niewykorzystywanie bezpłatnego mieszkania, uwzględniając specyfikę parków narodowych oraz warunki lokalne,
- 2) tryb przydzielania i zwalniania mieszkań pracownikom zatrudnionym na stanowiskach, o których mowa w art. 17 ust. 2a, kierując się potrzebą zapewnienia prawidłowego funkcjonowania Służby Parków Narodowych.¹

3. Służba Parków Narodowych przy wykonywaniu czynności służbowych ma obowiązek noszenia munduru i korzysta z ochrony prawnej przewidzianej w przepisach prawa karnego dla funkcjonariuszy publicznych.

1 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis dodany ustawą z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zmianie ustawy o lasach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 54, poz. 349), weszła w życie 5 września 1997 r.

4 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do bezpłatnych i ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz. U. Nr 54, poz. 254), weszła w życie 1 stycznia 1993 r.

Art. 18. 1. W parkach narodowych ochronę mienia, zwalczanie przestępstw i wykroczeń w zakresie ochrony przyrody wykonują funkcjonariusze Straży Parku, zaliczani do Służby Parków Narodowych.

2. Funkcjonariusz Straży Parku przy wykonywaniu zadań określonych w ust. 1 ma prawo do:

- 1) legitymowania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia, jak również świadków przestępstwa lub wykroczenia w celu ustalenia ich tożsamości,
- 2) nakładania i ściągania grzywny w drodze mandatów karnych za wykroczenia przeciwko przepisom z zakresu ochrony przyrody,
- 3) zatrzymywania i dokonywania kontroli środków transportu w celu sprawdzenia ich ładunku oraz przeglądania zawartości bagaży w razie zaistnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
- 4) przeszukiwania pomieszczeń i innych miejsc w przypadkach uzasadnionego podejrzenia o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia,¹
- 5) zabezpieczenia jako dowodów rzeczowych, za pokwitowaniem, przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub wykroczenia, a także narzędzi i środków służących do ich popełnienia,¹
- 6) kontroli i zatrzymania za pokwitowaniem dokumentów w zakresie legalności posiadania tworów przyrody i obrotu nimi, pochodzących z obszaru parku narodowego, zarówno na jego terenie, jak też poza jego granicami, w tym w punktach przerobu,
- 7) kontroli podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na terenie parku w zakresie przestrzegania przepisów wynikających z niniejszej ustawy i przepisów wydanych na jej podstawie, a także w strefie ochronnej w zakresie działalności mającej ujemny wpływ na przyrodę parku narodowego,
- 8) noszenia broni palnej długiej lub krótkiej, broni gazowej, ręcznego miotacza gazu, pałki służbowej, kajdanek, posługiwania się psem służbowym.¹

2a. Przy wykonywaniu czynności, o których mowa w ust. 2, stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego lub przepisy Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.²

3. Funkcjonariusz Straży Parku może stosować środki przymusu bezpośredniego, polegające na użyciu siły fizycznej, broni gazowej lub ręcznego miotacza gazu, pałki służbowej, kajdanek, prowadnic dla nieletnich, psa służbowego wobec osób uniemożliwiających wykonywanie przez niego zadań określonych w ustawie.¹

4. Zastosowanie przez funkcjonariusza Straży Parku środka przymusu bezpośredniego powinno odpowiadać potrzebom wynikającym z istniejącej sytuacji i zmierzać do podporządkowania się osoby wydanym poleceniom.

5. Jeżeli zastosowanie środków przymusu bezpośredniego wymienionych w ust. 3 okaże się niewystarczające, funkcjonariusz Straży Parku ma prawo użycia broni palnej w następujących przypadkach:

- 1) w celu odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie jego lub innej osoby,
- 2) przeciwko osobie, która wezwana do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia nie zastosuje się do tego wezwania, a jej zachowanie wskazuje na bezpośredni zamiar ich użycia przeciwko strażnikowi lub innej osobie,
- 3) przeciwko osobie, która usiłuje przemocą odebrać broń.

6. Użycie broni palnej powinno następować w sposób wyznaczający możliwie najmniejszą szkodę osobie, przeciwko której

użyto broni, i nie może zmierzać do pozbawienia jej życia, a także narażać na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia innych osób.

7. Do wykonywania przez funkcjonariusza Straży Parku czynności, o których mowa w ust. 2 pkt 1 i 3, a także do użycia przez niego środków przymusu, o których mowa w ust. 3–6, stosuje się odpowiednio przepisy ustawy o Policji.

8. Funkcjonariuszowi Straży Parku wykonującemu obowiązki służbowe w granicach parku narodowego przysługują uprawnienia określone odrębnymi przepisami odnoszącymi się do:

- 1) Państwowej Straży Łowieckiej – w zakresie zwalczania kłusownictwa,
- 2) Państwowej Straży Rybackiej – w zakresie kontroli legalności dokonywania połowu.³

9. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady:

- 1) funkcjonowania Straży Parku,
- 2) współpracy Policji ze Strażami Parku oraz sprawowania nadzoru przez Policję nad tymi Strażami,
- 3) przydziału, ewidencjonowania i przechowywania broni i amunicji oraz ręcznych miotaczy gazu w parku narodowym.

Art. 19. Uprawnienia i obowiązki funkcjonariusza Straży Parku, o których mowa w art. 18, przysługują dyrektorowi parku narodowego, jego zastępcy, nadleśniczemu, konserwatorowi obrębu ochronnego, leśniczemu, konserwatorowi obwodu ochronnego, podleśniczemu, starszemu strażnikowi i strażnikowi, wchodzącym w skład Służby Parków Narodowych.¹

Art. 20. Minister właściwy do spraw środowiska, w drodze rozporządzenia, określi dla Służby Parków Narodowych:

- 1) stanowiska oraz wymagania kwalifikacyjne, jakie powinny spełniać pracownicy zatrudnieni na poszczególnych stanowiskach, z uwzględnieniem wykształcenia oraz stażu pracy,
- 2) wzory umundurowania dla osób uprawnionych do ich noszenia oraz oznak służbowych dla poszczególnych stanowisk, w tym: wzory umundurowania wyjściowego i polowego na odpowiednie pory roku, wzory przedmiotów uzupełniających mundury, kolor, wzór orła umieszczonego na czapkach służbowych dla pracowników zatrudnionych na określonych stanowiskach, okres ich użytkowania, kierując się potrzebą rozróżnienia cech szczególnych umundurowania pracowników zatrudnionych na poszczególnych stanowiskach, w tym funkcjonariuszy Straży Parku Narodowego.¹

Art. 21. 1. Minister właściwy do spraw środowiska koordynuje i nadzoruje działalność parków narodowych przy pomocy Krajowego Zarządu Parków Narodowych.¹

2. Dyrektora Krajowego Zarządu Parków Narodowych powołuje minister właściwy do spraw środowiska po zasięgnięciu opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody w ciągu 14 dni od dnia wystąpienia o opinie.¹

2a. Minister właściwy do spraw środowiska odwołuje dyrektora Krajowego Zarządu Parków Narodowych po wyrażeniu opinii przez Państwową Radę Ochrony Przyrody w ciągu 14 dni od dnia wystąpienia o opinie, z wyjątkiem przypadków odwołania z przyczyn, o których mowa w art. 52 Kodeksu pracy.²

3. Do zadań Krajowego Zarządu Parków Narodowych należy w szczególności:

- 1) zatwierdzanie planów finansowych oraz sporządzanie sprawozdań zbiorczych z działalności parków narodowych,¹

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz. U. Nr 147, poz. 713), weszła w życie 17 lutego 1996 r.

- 2) koordynowanie działalności naukowej i dydaktycznej parków narodowych,
- 3) udzielanie niezbędnej pomocy parkom narodowym w sprawach wymagających decyzji władz centralnych oraz współpracy z zagranicą,
- 4) kontrola parków narodowych w zakresie ich działalności,
- 5) wykonywanie funkcji dysponenta środków budżetowych przeznaczonych dla parków narodowych.

4. Koszty działalności Krajowego Zarządu Parków Narodowych pokrywane są z budżetu państwa, z działu dotyczącego parków narodowych.

Art. 22. Parki narodowe i Krajowy Zarząd Parków Narodowych używają pieczęci okrągłych z wizerunkiem orła ustalonym dla godła Rzeczypospolitej Polskiej oraz nazwą jednostki organizacyjnej w otoku.

Art. 23. 1. Rezerwat przyrody jest obszarem obejmującym zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym ekosystemy w tym siedliska przyrodnicze, a także, określone gatunki roślin i zwierząt, elementy przyrody nieożywionej, mające istotną wartość ze względów naukowych, przyrodniczych, kulturowych bądź krajobrazowych.¹

2. Wokół rezerwatu przyrody może być utworzona otulina, zabezpieczająca jego obszar przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3. Wojewoda, w drodze rozporządzenia, uznaje za rezerwat przyrody obszar, o którym mowa w ust. 1, określając jego nazwę, położenie, szczególne cele ochrony, zakazy właściwe dla danego rezerwatu wybrane spośród wymienionych w art. 23a ust. 1, oraz może wyznaczyć otulinę, a także organ sprawujący bezpośrednio nadzór nad rezerwatem.¹

3a. Wojewoda po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej komisji ochrony przyrody w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw środowiska może znieść ochronę rezerwatu.¹

4.²

5. Jeżeli obowiązek utworzenia rezerwatu wynika z zobowiązań międzynarodowych, a wojewoda takiego rezerwatu nie uznał, minister właściwy do spraw środowiska może uznać, w drodze rozporządzenia, za rezerwat przyrody obszar, w granicach którego znajdują się siedliska przyrodnicze, gatunki roślin i zwierząt uznane za ginące lub zagrożone wyginięciem, jak również elementy przyrody nieożywionej mającej istotną wartość ze względów naukowych, przyrodniczych, kulturowych lub krajobrazowych. Rozporządzenie określa nazwę, położenie, szczególne cechy ochrony, zakazy właściwe dla danego rezerwatu przyrody wybrane spośród wymienionych w art. 23a ust. 1 oraz organ sprawujący bezpośrednio nadzór nad rezerwatem.¹

6.²

7. Wojewoda, w drodze rozporządzenia, może wprowadzić opłaty za wstęp na obszar rezerwatu przyrody lub za korzystanie z wartości jego przyrody, kierując się potrzebą utrzymania infrastruktury turystycznej i edukacyjnej w tym rezerwacie przyrody.³

Art. 23a. 1. W parku narodowym oraz rezerwacie przyrody zabrania się:

- 1) polowania, wędkowania, rybołówstwa, chwytania dziko żyjących zwierząt, płoszenia ich i zabijania, zbierania poroży zwierzęcy

- plowej, niszczenia nor i legowisk zwierzęcych oraz gniazd ptasich i wybierania z nich jaj,
- 2) pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzenia drzew i innych roślin,
- 3) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód, gleby oraz powietrza,
- 4) dokonywania zmian przedmiotów ochrony i obszarów objętych ochroną,
- 5) używania, użytkowania, uszkodzenia oraz zanieczyszczania przedmiotów oraz obszarów objętych ochroną,
- 6) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli służą one innym celom niż ochrona przyrody,
- 7) wydobywania skał, minerałów, w tym torfu i bursztynu,
- 8) niszczenia gleby lub zmiany sposobu jej użytkowania,
- 9) palenia ognisk, wyrobów tytoniowych, używania źródeł światła o otwartym płomieniu poza miejscami wyznaczonymi,
- 10) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej, a także rolniczej, hodowlanej lub chowu zwierząt,
- 11) zbioru poza miejscami wyznaczonymi dziko rosnących roślin, grzybów oraz ich części,
- 12) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego, jazdy konnej wierzchem poza szlakami do tego wyznaczonymi,
- 13) wprowadzania psów bez smyczy i kagańca,
- 14) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych poza miejscami do tego wyznaczonymi,
- 15) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi i innymi drogami do tego wyznaczonymi,
- 16) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków nie związanych z ochroną przyrody, z wyjątkiem znaków drogowych i innych związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, na przedmiotach lub obszarach objętych ochroną,
- 17) sprzedaży i spożywania napojów alkoholowych poza miejscami do tego wyznaczonymi,
- 18) zakłócania ciszy,
- 19) używania łodzi motorowych, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania, żeglowania poza akwenami lub szlakami do tego wyznaczonymi,
- 20) używania motolotni, lotni i spadolotni,
- 21) wykonywania lotów cywilnymi statkami powietrznymi poniżej 2000 metrów wysokości względnej, z wyjątkiem lotów patrolowych i interwencyjnych Lasów Państwowych, Państwowej Straży Pożarnej, administracji morskiej oraz związanych z ochroną bezpieczeństwa publicznego lub ochroną granicy państwowej,
- 22) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu,
- 23) biwakowania poza miejscami wyznaczonymi,
- 24) prowadzenia badań naukowych w parku narodowym bez zgody dyrektora parku, a w rezerwacie przyrody – bez zgody właściwego organu uznającego obszar za rezerwat przyrody,
- 25) wprowadzania gatunków roślin lub zwierząt poza ich naturalne miejsca występowania,
- 26) wprowadzania organizmów zmodyfikowanych genetycznie.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zabiegów wynikających z planu ochrony lub rocznych zadań ochronnych, a także w przypadku konieczności likwidacji nagłych zagrożeń, czynności nie ujętych w planie ochrony lub rocznych zadaniach ochronnych za zgodą organu ustanawiającego plan ochrony lub roczne zadania ochronne,
- 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem publicznym, zapobieganiem lub likwidacją skutków klęski żywiołowej,

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis skreślony ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

- 3) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa,
- 4) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

3. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 21, w stosunku do rezerwatu przyrody utworzonego na podstawie art. 23 ust. 3, wojewoda może wprowadzić po uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw transportu.

4. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 10, nie dotyczy prowadzenia działalności na obszarze objętym ochroną krajobrazową, określonej w planie ochrony.¹

Art. 24. 1. Park krajobrazowy jest obszarem chronionym ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe, a celem jego utworzenia jest zachowanie, popularyzacja i upowszechnianie tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

2. Grunty rolne, leśne i inne nieruchomości znajdujące się w granicach parku krajobrazowego pozostawia się w gospodarczym wykorzystaniu.

3. Wokół parku krajobrazowego może być utworzona otulina.

4. Utworzenie parku krajobrazowego następuje, w drodze rozporządzenia wojewody, po uzgodnieniu z właściwymi miejscowo organami zainteresowanych jednostek samorządu terytorialnego.

5. Wojewoda określa w rozporządzeniu nazwę parku krajobrazowego, obszar parku i otuliny, jeżeli została utworzona, oraz wybiera właściwe dla danego parku krajobrazowego zakazy spośród wymienionych w art. 26a ust. 1, kierując się potrzebą ochrony przyrody.²

Art. 24a. 1. Działalność parków krajobrazowych koordynuje minister właściwy do spraw środowiska.

2. Parkiem krajobrazowym kieruje dyrektor parku krajobrazowego.

3. Dyrektora parku krajobrazowego powołuje wojewoda po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej komisji ochrony przyrody.

4. Wojewoda odwołuje dyrektora parku krajobrazowego, po wyrażeniu opinii przez wojewódzką komisję ochrony przyrody, w ciągu 14 dni od dnia wystąpienia o opinię, z wyjątkiem przypadków odwołania z przyczyn, o których mowa w art. 52 Kodeksu pracy.

5. Dyrektora parku krajobrazowego, położonego na terenie kilku województw, powołuje minister właściwy do spraw środowiska w uzgodnieniu z wojewodami po zasięgnięciu opinii właściwych wojewódzkich komisji ochrony przyrody.

6. Minister właściwy do spraw środowiska w uzgodnieniu z wojewodami odwołuje dyrektora parku krajobrazowego, o którym mowa w ust. 5, po wyrażeniu opinii przez wojewódzkie komisje ochrony przyrody, w ciągu 14 dni od dnia wystąpienia o opinię, z wyjątkiem przypadków odwołania z przyczyn, o których mowa w art. 52 Kodeksu pracy.

7. Do zadań dyrektora parku krajobrazowego należy w szczególności:

- 1) ochrona przyrody zgodnie z rozporządzeniem o utworzeniu parku krajobrazowego.

- 2) organizacja działalności naukowej, dydaktycznej, turystycznej oraz rekreacyjnej na terenie parku krajobrazowego i jego otuliny,
- 3) wydawanie z upoważnienia wojewody decyzji administracyjnych w zakresie ochrony przyrody na terenie parku krajobrazowego i jego otuliny,
- 4) współdziałanie w zakresie ochrony przyrody z jednostkami organizacyjnymi, osobami prawnymi i fizycznymi.

8. W celu zarządzania parkami krajobrazowymi mogą być tworzone zespoły parków krajobrazowych.

9. Do dyrektora zespołu parków krajobrazowych stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące dyrektora parku krajobrazowego.

10. Na terenie zarządzanym przez Lasy Państwowe, znajdującym się w granicach parku krajobrazowego, zadania w zakresie ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy nadleśniczy, zgodnie z planem ochrony parku krajobrazowego, uwzględnionym w planie urządzania lasu.¹

Art. 24b. 1. Przy dyrektorze parku krajobrazowego działa rada parku jako organ opiniotwórczo-doradczy.

2. Radę parku powołuje właściwy wojewoda spośród działających na rzecz ochrony przyrody przedstawicieli:

- 1) nauki,
- 2) praktyki,
- 3) właściwego terytorialnie samorządu gminnego,
- 4) organizacji społecznych,
- 5) organizacji gospodarczych

na trzyletnią kadencję, określając jej skład i zakres działania.

3. Radę parku dla parku położonego na terenie kilku województw powołuje wojewoda, na którego obszarze działania znajduje się największa część parku, w porozumieniu z pozostałymi wojewodami.

4. Do rady parku zespołu parków krajobrazowych stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rady parku krajobrazowego.¹

Art. 24c. 1. Tworzy się Służbę Parków Krajobrazowych.

2. Pracownicy zaliczeni do Służby Parków Krajobrazowych mają prawo do bezpłatnego umundurowania.

3. Minister właściwy do spraw środowiska, w drodze rozporządzenia, określi dla Służby Parków Krajobrazowych:

- 1) stanowiska i wymagania kwalifikacyjne na poszczególne stanowiska, z uwzględnieniem wykształcenia oraz stażu pracy,
- 2) wzory umundurowania dla osób uprawnionych do ich noszenia oraz oznak służbowych dla poszczególnych stanowisk, w tym: wzory umundurowania wyjściowego i polowego na odpowiednie pory roku, wzory przedmiotów uzupełniających mundury, kolor, wzór orła umieszczonego na czapkach służbowych dla pracowników zatrudnionych na określonych stanowiskach, okres ich użytkowania, kierując się potrzebą rozróżnienia cech szczególnych umundurowania pracowników zatrudnionych na określonych stanowiskach.¹

Art. 25. (uchylony)³

Art. 26. 1. Obszar chronionego krajobrazu jest terenem chronionym ze względu na:

- 1) wyróżniające się krajobrazowo tereny o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe w szczególności ze względu na moż-

1 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis skreślony ustawą z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 89, poz. 415), weszła w życie 1 stycznia 1995 r.

liwość zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką i wypoczynkiem, lub

2) istniejące albo odtwarzane korzyści ekologiczne.

2. Celem tworzenia obszarów chronionego krajobrazu może być w szczególności zapewnienie powiązania terenów poddanych ochronie w system obszarów chronionych, o którym mowa w art. 13 ust. 2.¹

Art. 26a. 1. W parku krajobrazowym oraz na obszarze chronionego krajobrazu zabrania się:

- 1) lokalizowania nowych obiektów i instalowania nowych urządzeń, inwestycji szkodliwych dla środowiska oraz inwestycji mogących pogorszyć stan środowiska lub trwale naruszyć walory krajobrazowe, lokalizacji budownictwa letniskowego poza miejscami wyznaczonymi w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- 2) utrzymywania otwartych rowów i zbiorników ściekowych,
- 3) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody i zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz gospodarki rybackiej,
- 4) likwidowania małych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych,
- 5) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych,
- 6) lokalizacji ośrodków chowu, hodowli – posługujących się metodą bezściółkową,
- 7) organizowania rajdów motorowych i samochodowych oraz pokazów lotów akrobacyjnych,
- 8) umieszczania tablic reklamowych poza obszarami zabudowanymi,
- 9) likwidowania zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych,
- 10) umyślnego zabijania dziko żyjących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych, tarłisk i złożonej ikry, ptasich gniazd oraz wybierania jaj,
- 11) wypalania roślinności i pozostałości roślinnych, wydobywania skał, minerałów, toru oraz niszczenia gleby,
- 12) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, poza miejscami do tego wyznaczonymi w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- 13) zanieczyszczania wód, gleby oraz powietrza, ponad wielkości określone na podstawie odrębnych przepisów,
- 14) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem obiektów związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym lub przeciwpowodziowym,
- 15) używania łodzi motorowych na otwartych zbiornikach wodnych.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą zadań realizowanych na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa, w przypadkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

3. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, nie dotyczy inwestycji realizujących cele publiczne.

4. Zakaz określony w ust. 1 pkt 10 i 15 nie dotyczy gospodarki łowieckiej lub rybackiej prowadzonej w oparciu o odrębne przepisy oraz racjonalnej gospodarki rolnej i leśnej.²

Art. 27. Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt ma na celu zabezpieczenie dziko występujących roślin lub zwierząt oraz ich siedlisk, a w szczególności gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, jak też zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.¹

Art. 27a. 1. W stosunku do rodzimych dziko występujących roślin objętych ochroną gatunkową zabrania się:

- 1) pozyskiwania, umyślnego niszczenia lub uszkadzania,
- 2) umyślnego niszczenia ich siedlisk,
- 3) zbioru, przetrzymywania, posiadania, preparowania, przetwarzania roślin oraz ich części,
- 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, stosowania środków chemicznych, niszczenia ściółki leśnej, gleby w pobliżu stanowisk roślin chronionych,
- 5) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, darowizny,
- 6) wwożenia i wywożenia poza granicę państwa żywych, martwych, przetworzonych, spreparowanych w całości albo ich części oraz produktów pochodnych.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) wykonywania czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki człowieka, a w szczególności: rolnej, leśnej lub rybackiej,
- 2) zbioru grzybów gatunków objętych ochroną częściową w celach konsumpcyjnych,
- 3) usuwania roślin niszczących materiały lub budynki,
- 4) zwalczania roślin zagrażających zdrowiu lub życiu ludzi lub zwierząt,
- 5) pozyskiwania roślin objętych ochroną częściową, ich części lub produktów pochodnych, jeżeli zainteresowane podmioty uzgodniły z wojewodą miejsca pozyskiwania, ich ilości oraz terminy,
- 6) przetrzymywania, zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny, a także wywożenia poza granicę państwa, żywych, martwych, przetworzonych, spreparowanych w całości albo ich części i produktów pochodnych roślin, o których mowa w pkt 5.²

Art. 27b. 1. W stosunku do rodzimych dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową zabrania się:

- 1) umyślnego zabijania, okaleczania, chwytania, pozyskiwania, przetrzymywania, a także posiadania żywych, martwych, w całości lub ich części,
- 2) płoszenia, niepokojenia, fotografowania, filmowania, obserwacji z odległości powodującej zaniepokojenie zwierząt, w tym w czasie snu zimowego lub w okresie rozrodu i wychowu młodych, bez zezwolenia wojewody,
- 3) umyślnego niszczenia ich siedlisk,
- 4) preparowania martwych, w tym znalezionych, zwierząt lub ich części, bez zezwolenia wojewody,
- 5) przetrzymywania spreparowanych zwierząt lub ich części, bez zezwolenia wojewody,
- 6) umyślnego niszczenia ich gniazd, tarłisk, nor, legowisk, żeremi oraz jaj, ikry, postaci młodocianych i form rozwojowych,
- 7) wybierania, posiadania i przetrzymywania jaj oraz wydmszek,
- 8) przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca, w tym także urodzonych i hodowanych w niewoli, na stanowiska naturalne,
- 9) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny, a także wwożenia i wywożenia poza granicę państwa żywych, martwych, spreparowanych w całości albo ich części oraz produktów pochodnych,
- 10) niszczenia mrowisk w lasach.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) usuwania w okresie od dnia 1 września do końca lutego gniazd ze skrzynek lęgowych dla ptaków,
- 2) usuwania od dnia 1 września do końca lutego gniazd ptasich z budynków, obiektów inżynierskich i terenów zieleni, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne,
- 3) filmowania, fotografowania zwierząt w obrębie zabudowań i w miejscach ogólnodostępnych,
- 4) chwytania na terenach zabudowanych, przez uprawnione podmioty, zabłąkanych zwierząt i przemieszczania ich do miejsc regularnego przebywania,

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

- 5) chwytania zwierząt rannych i osłabionych, w celu udzielenia im pomocy weterynaryjnej i przemieszczenia do ośrodka rehabilitacji,
- 6) wykonywania czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki człowieka, a w szczególności rolnej, lesnej lub rybackiej,
- 7) pozyskiwania zwierząt gatunków objętych ochroną częściową, ich części lub produktów pochodnych, jeżeli zainteresowane podmioty uzgodniły z wojewodą miejsca pozyskiwania, ich ilości oraz terminy,
- 8) przetrzymywania, zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny, a także wywożenia poza granicę państwa żywych, martwych, spreparowanych w całości albo ich części i produktów pochodnych zwierząt, o których mowa w pkt 7.

3. W stosunku do miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt gatunków chronionych, dla których wojewoda ustala granice tych miejsc, zabrania się dokonywania zmian polegających na wycianiu drzew lub krzewów, prowadzeniu robót melioracyjnych, wznoszeniu obiektów, urządzeń i instalacji oraz prowadzeniu prac mających wpływ na ochronę miejsc rozrodu i regularnego przebywania tych zwierząt, a także zabrania się przebywania ludzi, bez zgody wojewody.¹

Art. 27c. 1. Organy ochrony przyrody podejmują działania w celu ratowania gatunków zagrożonych wyginięciem.

2. Jeżeli zmiany w środowisku zagrażają roślinom lub zwierzętom gatunków chronionych, wojewoda jest obowiązany, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej komisji ochrony przyrody, podjąć stosowne działania w celu zapewnienia trwałego zachowania danego gatunku i jego siedliska bądź zapobieżenia szkodom lub ich ograniczenia.

3. Wojewoda ustala i likwiduje granice miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt gatunków chronionych, wymienionych w rozporządzeniu, o którym mowa w ust. 5 pkt 2, oraz prowadzi wykaz tych miejsc.

4. Wojewoda, w drodze rozporządzenia, może wprowadzić na terenie województwa, na czas określony, ochronę gatunków roślin lub zwierząt nie objętych ochroną, o której mowa w ust. 5, a także właściwe dla nich zakazy wybrane spośród wymienionych w art. 27a ust. 1 oraz art. 27b ust. 1, a także odstępstwa od zakazów wybrane spośród wymienionych w art. 27a ust. 2 oraz art. 27b ust. 2.

5. Minister właściwy do spraw środowiska, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa, w drodze rozporządzeń, określi:

- 1) listę gatunków roślin rodzimych dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową oraz zakazy właściwe dla tych gatunków, wybrane spośród wymienionych w art. 27a ust. 1, a także odstępstwa od zakazów wybrane spośród wymienionych w art. 27a ust. 2,
- 2) listę gatunków zwierząt rodzimych dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową, w tym gatunków, dla których ustala się granice miejsc rozrodu i regularnego przebywania oraz terminy ochrony tych miejsc, wyróżniając strefę ochrony ścisłej i częściowej, zakazy dla danych gatunków, wybrane spośród wymienionych w art. 27b ust. 1, a także odstępstwa od zakazów wybrane spośród wymienionych w art. 27b ust. 2.

6. Minister właściwy do spraw środowiska, wydając rozporządzenia, o których mowa w ust. 5, będzie kierował się potrzebą ochrony roślin lub zwierząt gatunków rzadko występujących, zagrożonych wyginięciem lub wrażliwych na zmiany środowiska przyrodniczego, ich siedlisk, w tym miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt.

7. Minister właściwy do spraw środowiska może zezwolić wyjątkowo na pozyskanie roślin i zwierząt chronionych oraz inne czynności podlegające ograniczeniu, zakazom lub nakazom.¹

Art. 27d. 1. Zabrania się przewożenia przez granicę państwa roślin lub zwierząt, ich części i produktów pochodnych, podlegających ograniczeniom na podstawie umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, bez zezwolenia ministra właściwego do spraw środowiska.

2. Zakaz, o którym mowa w ust. 1, nie dotyczy tranzytu, o ile przepisy umowy międzynarodowej nie stanowią inaczej.

3. Zezwolenie, o którym mowa w ust. 1, jest wydawane po spełnieniu warunków wynikających z postanowień umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, oraz odrębnych przepisów.

4. Minister właściwy do spraw środowiska odmawia wydania zezwolenia pomimo spełnienia warunków, o których mowa w ust. 3, w przypadku gdy:

- 1) importer, eksporter lub reeksporter, wskazany we wniosku o wydanie zezwolenia, został skazany prawomocnym wyrokiem sądu za naruszenie przepisów umowy międzynarodowej, o której mowa w ust. 1, przepisów o ochronie przyrody lub o ochronie zwierząt – w okresie przed upływem 3 lat od dnia uprawomocnienia się wyroku,
- 2) wydanie zezwolenia, na warunkach wskazanych we wniosku o jego wydanie, naruszałoby inne przepisy krajowe albo przepisy drugiego państwa uczestniczącego w obrocie,
- 3) właściwy organ ustanowiony na mocy postanowień umowy międzynarodowej, o której mowa w ust. 1, wprowadził czasowe ograniczenia międzynarodowego obrotu określonymi roślinami lub zwierzętami, ich częściami lub produktami pochodnymi – w okresie obowiązywania tych ograniczeń albo
- 4) we wniosku o wydanie zezwolenia podano informacje niezgodne ze stanem faktycznym.

5. Minister właściwy do spraw środowiska cofa wydane zezwolenie, o którym mowa w ust. 1, jeżeli:

- 1) po wydaniu zezwolenia zostaną ujawnione okoliczności, o których mowa w ust. 4, uzasadniające odmowę wydania zezwolenia,
- 2) właściwy organ ustanowiony na mocy postanowień umowy międzynarodowej, o której mowa w ust. 1, złożył uzasadniony wniosek o cofnięcie zezwolenia,
- 3) organ kontrolujący złożył wniosek o cofnięcie zezwolenia, które zostało użyte niezgodnie z warunkami w nim zawartymi.

6. Zezwolenie zawiera warunki określające jego ważność.

7. Minister właściwy do spraw środowiska, w drodze rozporządzenia, określi:

- 1) listę roślin i zwierząt, o których mowa w ust. 1, oraz ich status ochronny odpowiadający ograniczeniom określonym umowami międzynarodowymi, których Rzeczpospolita Polska jest stroną,
- 2) warunki i tryb wydawania zezwolenia, o którym mowa w ust. 1,
- 3) wzór wniosku o wydanie zezwolenia oraz spis dokumentów, które należy dołączyć do wniosku,
- 4) wzory zezwoleń,
- 5) tryb postępowania z wydanymi zezwoleniami.¹

Art. 27e. 1. Przetrzymywanie roślin i zwierząt, o których mowa w art. 27d ust. 1, oraz ich uprawa i hodowla wymaga wpisania do rejestru.

2. Rejestry, o których mowa w ust. 1, prowadzi starosta właściwy ze względu na miejsce przetrzymywania roślin lub zwierząt oraz prowadzenia upraw i hodowli. Rejestr powinien zawierać:

- 1) liczbę porządkową,

1 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

- 2) datę dokonania wpisu lub wykreślenia z niego,
- 3) imię, nazwisko i adres posiadacza lub przetrzymującego,
- 4) adres miejsca przetrzymywania, prowadzenia uprawy lub hodowli,
- 5) wielkość powierzchni zajętych pod uprawę lub liczbę zwierząt,
- 6) nazwę gatunku w języku łacińskim i polskim, jeżeli polska nazwa istnieje,
- 7) opis oznakowania, jeżeli istnieje,
- 8) cel posiadania lub przetrzymywania,
- 9) numer i datę wydania zezwolenia na wwóz do kraju lub zezwolenia na pozyskanie,
- 10) numer i datę dokumentu wydanego przez urzędowego lekarza weterynarii, potwierdzającego urodzenie zwierzęcia w hodowli.

3. Obowiązek rejestrowania lub wykreślenia z rejestru powstaje z chwilą wejścia w posiadanie lub wyzbycia się rośliny lub zwierzęcia, wwozu do kraju lub wywozu za granicę, a także powstania zmiany w danych rejestrowych. Wniosek o dokonanie stosownego wpisu lub skreślenia z rejestru powinien być złożony właściwemu staroście w terminie 14 dni, licząc od dnia powstania obowiązku.

4. Za dokonanie wpisu oraz wydanie wypisu z rejestru pobierana jest opłata skarbową.

5. Minister właściwy do spraw środowiska może, w drodze rozporządzenia, określić warunki znakowania określonych roślin i zwierząt objętych ochroną, rozpoznawalnych części tych roślin lub zwierząt albo opakowań zawierających produkty pochodne z nich otrzymane.

6. Minister właściwy do spraw środowiska, wydając rozporządzenie, o którym mowa w ust. 5, będzie kierował się potrzebą przeciwdziałania nielegalnemu obrotowi chronionych roślin i zwierząt, rozpoznawalnych ich części i produktów pochodnych.¹

Art. 28. Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiętkowej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, w szczególności sędziwe i okazałe rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe, jaskinie.

Art. 29. Stanowiskami dokumentacyjnymi przyrody nieożywionej są nie wyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do udostępnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych oraz fragmenty eksploatowanych i nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych.

Art. 30. 1. Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk, jak: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródlesne „oczka wodne”, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nie użytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamienie oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin i zwierząt, w tym miejsca ich sezonowego przebywania lub rozrodu.²

2. Użytki ekologiczne uwzględnia się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i uwidacznia w ewidencji gruntów.

Art. 31. Zespół przyrodniczo-krajobrazowy wyznacza się w celu ochrony wyjątkowo cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego, dla zachowania jego wartości estetycznych.

Art. 31a. W stosunku do form ochrony przyrody, o których mowa w art. 28–31, zabrania się:

- 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu,
- 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem obiektów związanych z zabezpieczeniem przeciwsztorowym lub przeciwpowodziowym,
- 3) uszkodzenia i zanieczyszczania gleby,
- 4) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości,
- 5) zaśmiecania obiektu i terenu wokół niego,
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody i zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz gospodarki rybackiej,
- 7) likwidowania małych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych,
- 8) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych,
- 9) lokalizacji budownictwa letniskowego poza miejscami wyznaczonymi w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- 10) budowy budynków, budowli, obiektów małej architektury i tymczasowych obiektów budowlanych mogących mieć negatywny wpływ na obiekt chroniony bądź spowodować degradację krajoobrazu.¹

Art. 32. Wprowadzenie form ochrony przyrody, o których mowa w art. 26 i 28–31, następuje, w drodze rozporządzenia wojewody, które określa nazwę obszaru lub obiektu, jego położenie, w miarę potrzeb otulinę oraz zakazy dla nich właściwe wybrane spośród wymienionych w art. 26a ust. 1 i art. 31a.²

Art. 33. 1. Park narodowy, rezerwat przyrody, park krajoobrazowy i stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej mogą uzyskać status o znaczeniu międzynarodowym, określony odpowiednimi konwencjami międzynarodowymi lub uchwałami organizacji międzynarodowych.²

2. W drodze porozumienia z sąsiednimi państwami mogą być wyznaczane przygraniczne obszary cenne przyrodniczo, w celu ich wspólnej ochrony.

Art. 34. 1. Rada gminy może wprowadzić formy ochrony przyrody, o których mowa w art. 13 ust. 1 pkt 4 i 6, jeżeli wojewoda nie wprowadził tych form.²

2. Dla obszarów i zespołów, o których mowa w art. 13 ust. 1 pkt 4 i w art. 13 ust. 1 pkt 6 lit. d), poddawanych ochronie przez radę gminy, miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sporządza się obowiązkowo.³

Rozdział 4

Wykonywanie ochrony przyrody

Art. 35. 1. Określenie obszarów poddanych ochronie, o których mowa w rozdziale 3, ustalenie otulin oraz zasad zagospodarowania tych obszarów następuje stosownie do krajowej strategii ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej oraz wynikającego z niej planu działań.

1 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 89, poz. 415), weszła w życie 1 stycznia 1995 r.

2. Krajową strategię ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej, wraz z programem działania, sporządza minister właściwy do spraw środowiska, a zatwierdza Rada Ministrów.¹

Art. 35a. 1. Siedliska przyrodnicze poddaje się pod ochronę w drodze ustanowienia przez właściwy organ formy ochrony przyrody wybranej spośród wymienionych w art. 13 ust. 1 pkt 1–4 oraz 6.

2. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, rodzaje siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie, kierując się potrzebą ochrony siedlisk przyrodniczych zagrożonych zanikiem, mających ograniczony zasięg terytorialny wynikający z właściwości przyrodniczych charakterystycznych dla regionu przyrodniczo-klimatycznego, a także potrzebą zachowania różnorodności biologicznej.²

Art. 36. 1. Zabrania się budowy lub rozbudowy obiektów i urządzeń w parku narodowym i rezerwacie przyrody, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku lub rezerwatu oraz związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego i leśnego.

1a. Budowa obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego lub rezerwatu przyrody oraz związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego i leśnego jest dopuszczalna, jeżeli ich lokalizacja, wielkość lub architektura nie spowoduje degradacji przyrody lub krajobrazu.²

2. Wydawanie przewidzianych odrębnymi przepisami pozwoleń na budowę lub rozbudowę obiektów i urządzeń na obszarach, o których mowa w ust. 1, wymaga uzgodnienia z wojewodą.

Art. 36a. 1. Wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji realizującej cel publiczny na obszarze parku krajobrazowego lub obszarze chronionego krajobrazu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewodą i sporządzenia oceny oddziaływania na środowisko.

2. Wojewoda wyraża zgodę, o której mowa w ust. 1, jeżeli:

- 1) z oceny oddziaływania na środowisko wynika, że realizacja nie wpłynie negatywnie na cel ochrony danego obszaru, a w szczególności inwestycja ta nie naruszy spójności krajowego systemu obszarów chronionych, albo
- 2) z oceny oddziaływania na środowisko wynika, iż inwestycja ta wpłynie negatywnie na cel ochrony danego obszaru lub naruszy spójność krajowego systemu obszarów chronionych, ale jednocześnie przy braku rozwiązań alternatywnych możliwe jest uzupełnienie lub taka zmiana systemu obszarów chronionych, która zapewni jego spójność.

3. Jeżeli decyzja, o której mowa w ust. 1, dotyczy celu publicznego związanego z:

- 1) ochroną życia lub zdrowia ludzkiego,
- 2) bezpieczeństwem publicznym,
- 3) ochroną przyrody,

nie ma zastosowania warunek zawarty w ust. 2 pkt 2.

4. Wójt, burmistrz albo prezydent miasta informuje ministra właściwego do spraw środowiska o wydaniu decyzji, o której mowa w ust. 1.²

Art. 37.³

Art. 38. Wojewoda może, w drodze rozporządzenia, wprowadzić na okres sześciu miesięcy ograniczenia i zakazy, o których

mowa w art. 23a ust. 1, art. 26a ust. 1 i art. 31a, albo nakazać wykonanie określonych prac lub urządzeń w stosunku do obiektu lub obszaru o stwierdzonych wartościach przyrodniczych lub krajobrazowych, przewidzianego do objęcia ochroną, a któremu zagraża zmianna lub zniszczenie.¹

Art. 39. 1. Minister właściwy do spraw środowiska prowadzi rejestr parków narodowych i rezerwatów przyrody, o których mowa w art. 23 ust. 5.¹

2. Wojewoda prowadzi dokumentację stanu przyrody, a w szczególności cennych ze względów naukowych lub rzadkość występowania tworów przyrody, obszarów przyrodniczych i innych składników przyrody oraz rejestr rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu.⁴

3. Starosta wykonując zadanie z zakresu administracji rządowej prowadzi rejestr pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych.⁵

4. Rejestry, dla poszczególnych form ochrony przyrody, o których mowa w ust. 1–3, powinny zawierać:

- 1) liczbę porządkową,
- 2) nazwę, jeżeli istnieje, i formę ochrony przyrody,
- 3) datę utworzenia formy ochrony przyrody,
- 4) położenie geograficzne i administracyjne formy ochrony przyrody (obwód ewidencyjny, gmina, powiat, województwo),
- 5) powierzchnię z wyszczególnieniem formy własności i rodzajów gruntów,
- 6) krótki opis przedmiotu lub obiektu poddanego pod ochronę,
- 7) miejsce i datę ogłoszenia aktu o uznaniu lub utworzeniu szczególnej formy ochrony przyrody,
- 8) informację, czy dana forma ochrony podlega ochronie w zakresie międzynarodowego prawa ochrony przyrody.²

Art. 40. 1. Organy ochrony przyrody, o których mowa w art. 6, przy wykonywaniu ochrony przyrody mogą korzystać z opinii biegłych w zakresie ochrony przyrody.

2. Biegłym w zakresie ochrony przyrody uprawnienia są nadawane w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska.⁶

Rozdział 5

Gospodarowanie zasobami i składnikami przyrody

Art. 41. 1. Gospodarka zasobami dziko występujących roślin i zwierząt powinna zapewniać ich trwałość i optymalną liczebność, przy zachowaniu w możliwie największym stopniu różnorodności genetycznej.

2. Realizacja zadań, o których mowa w ust. 1, następuje w szczególności przez:

- 1) ochronę, utrzymanie i racjonalne zagospodarowanie naturalnych zbiorowisk roślinnych, a przede wszystkim lasów, torfowisk, bagien, muraw, solnisk, wydm i brzegów wód oraz naturalnych stanowisk roślin i zwierząt,
- 2) rozmnażanie i rozprzestrzenianie ginących gatunków roślin i zwierząt, ochronę i odtwarzanie stanowisk zwierząt rzadkich oraz ochronę tras migracyjnych zwierząt.

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis skreślony ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

4 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. (Dz. U. Nr 106, poz. 668) powołaną w przypisie 1 na str. 2.

5 Przepis dodany ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. (Dz. U. Nr 106, poz. 668) powołaną w przypisie 1 na str. 2.

6 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 133, poz. 885), weszła w życie 1 stycznia 1998 r.

3. W parkach narodowych lub rezerwatach przyrody oraz w odniesieniu do gatunków chronionych roślin lub zwierząt stosuje się ochronę ścisłą lub ochronę częściową.¹

4. W parkach narodowych lub rezerwatach przyrody, w których część gruntów pozostawiona jest w gospodarczym wykorzystaniu, na gruntach tych stosuje się ochronę krajobrazową.²

Art. 42. 1. Zabrania się wprowadzania do środowiska przyrodniczego zwierząt lub roślin, a także ich form rozwojowych, obcych rodzimej faunie i florze.

2. Zabrania się przemieszczania w środowisku przyrodniczym zwierząt lub roślin, a także ich form rozwojowych, obcych rodzimej faunie i florze.

3. Zakazy, o których mowa w ust. 1 i 2, dotyczą także roślin lub zwierząt wprowadzonych do środowiska przyrodniczego przed dniem wejścia w życie ustawy.

4. Odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1 i 2, wymagają zezwolenia ministra właściwego do spraw środowiska wydanego w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa, po zapośredniczeniu przez Państwową Radę Ochrony Przyrody.

5. Zakazy, o których mowa w ust. 1 i 2, nie mają zastosowania do gatunków ryb, na których wprowadzanie i przemieszczanie wymagane jest zezwolenie ministra właściwego do spraw rolnictwa, wydawane na podstawie art. 3 ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybnictwie śródlądowym (Dz. U. z 1999 r. Nr 66, poz. 750 i z 2000 r. Nr 120, poz. 1268).¹

Art. 43. Gospodarka zasobami przyrody nieożywionej powinna być prowadzona w sposób zapewniający ochronę innych zasobów, oszczędne użytkowanie przestrzeni oraz zachowanie jej szczególnie cennych tworów naturalnych, jak przede wszystkim profile geologiczne i glebowe, jaskinie, turnie, skałki, głazy narzutowe, naturalne zbiorniki wodne, źródła i wodospady, glebowe powierzchnie wzorcowe.¹

Art. 44. Zmiana przeznaczenia terenów, na których znajduje się starodrzew, może być dokonana jedynie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, po uzyskaniu zgody starosty wykonującego zadania z zakresu administracji rządowej.³

Art. 45. Zabrania się wypaiania roślinności na łąkach, pastwiskach, nieużytkach, rowach, pasach przydrożnych, szlakach kolejowych lub w strefie oczeretów i trzcin.

Art. 46. 1. Gatunki roślin i zwierząt zagrożonych wyginięciem w stanie naturalnym, utrzymywane w ogrodach zoologicznych, botanicznych lub bankach genów podlegają ochronie w celu zachowania różnorodności biologicznej.

2. Ogrody botaniczne, zoologiczne oraz tereny przewidziane w planie zagospodarowania przestrzennego na rozbudowę istniejących lub budowę nowych ogrodów podlegają ochronie niezbędnej do zapewnienia ich prawidłowej działalności i rozwoju.

3. Ochrona, o której mowa w ust. 2, polega na zakazie:

- 1) wznoszenia na terenie ogrodu botanicznego lub zoologicznego obiektów budowlanych i urządzeń nie związanych z ich działalnością,
- 2) ograniczania obszaru ogrodu botanicznego lub zoologicznego na rzecz działalności nie związanej z ich rolą i przeznaczeniem,
- 3) zmiany na terenie ogrodu botanicznego lub zoologicznego albo w ich otoczeniu stosunków wodnych, zwłaszcza obniżenia wód gruntowych.

4) zanieczyszczania na terenie ogrodu botanicznego lub zoologicznego albo w ich otoczeniu powierzchni ziemi, wód i powietrza,

5) wznoszenia w sąsiedztwie ogrodu botanicznego lub zoologicznego obiektów budowlanych lub urządzeń przeznaczonych do prowadzenia działalności produkcyjnej lub usługowej wpływającej szkodliwie na warunki przyrodnicze niezbędne do prawidłowego funkcjonowania ogrodów.

4. Ogrody botaniczne i zoologiczne funkcjonują w oparciu o sporządzane co 5 lat programy działalności i rozwoju uzgadniane z wójtem, burmistrzem lub prezydentem miasta i zatwierdzane przez ministra właściwego do spraw środowiska.

5. Zasady korzystania z ogrodów botanicznych i zoologicznych określa, w drodze regulaminu, ich zarządy.

6. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w swojej działalności uwzględnia potrzeby funkcjonowania i rozwoju istniejących lub planowanych do utworzenia ogrodów botanicznych i zoologicznych oraz zapewniają ich ochronę.

7. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta przed wydaniem decyzji w sprawie ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu inwestycji przewidzianej do realizacji w pobliżu ogrodu botanicznego lub zoologicznego informuje o przygotowywanym przedsięwzięciu zarząd ogrodu, który w terminie jednego miesiąca może zgłosić swoje zastrzeżenia i wnioski.

8. Przepis ust. 7 stosuje się odpowiednio przy rozpatrywaniu wniosku o wyrażenie zgody na zmianę sposobu użytkowania obiektu budowlanego, znajdującego się w pobliżu ogrodu botanicznego lub zoologicznego, jeżeli zmiana ta mogłaby mieć wpływ na funkcjonowanie ogrodu.

9. Chów i hodowla zwierząt w ogrodach zoologicznych prowadzona jest przy zachowaniu warunków określonych odrębnymi przepisami, w tym w szczególności: ustawą z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 1999 r. Nr 66, poz. 752) i ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. Nr 111, poz. 724, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 113, poz. 715 oraz z 2000 r. Nr 12, poz. 136).

10. Minister właściwy do spraw środowiska, w drodze rozporządzenia, określi szczegółowe warunki dla chowu i hodowli poszczególnych grup zwierząt, biorąc pod uwagę ich wymagania, w tym w szczególności:

- 1) niezbędne wyposażenie w budowie i urządzenia techniczne miejsc przebywania przedstawicieli poszczególnych gatunków lub grup zwierząt,
- 2) minimalne warunki przestrzenne dla utrzymywania poszczególnych gatunków lub grup zwierząt,
- 3) warunki niezbędne dla prowadzenia reprodukcji poszczególnych gatunków lub grup zwierząt,
- 4) warunki, jakie muszą być spełnione dla zapewnienia bezpieczeństwa zwierząt i ludzi.

11. Przeniesienie z ogrodu botanicznego, zoologicznego lub banku genów do stanu naturalnego roślin lub zwierząt gatunków zagrożonych wyginięciem następuje za zgodą ministra właściwego do spraw środowiska.¹

Art. 47. Starosta, wykonując zadanie z zakresu administracji rządowej sprawuje kontrolę nad przestrzeganiem przepisów o ochronie przyrody w trakcie gospodarczego wykorzystywania zasobów

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

2 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. (Dz. U. Nr 106, poz. 668) powołaną w przypisie 1 na str. 2.

bów i poszczególnych składników przyrody przez jednostki organizacyjne oraz osoby prawne i fizyczne. W tym zakresie przysługuje mu prawo wstępu na nieruchomości, przeprowadzania badań i obserwacji, żądania wyjaśnień i przeglądania dokumentacji.¹

Rozdział 6

Uprawnienia organizacji społecznych i obywateli

Art. 48. *Działalność statutowa organizacji społecznych, mających na celu ochronę przyrody, na obszarach parków narodowych lub parków krajobrazowych, wymaga uzgodnienia z dyrektorami tych parków, na obszarach nadleśnictw – z właściwymi nadleśniczymi, a na pozostałych terenach objętych formami ochrony przyrody – z właściwymi wojewódzkimi konserwatorami przyrody.*²

Art. 49. 1. Osoby fizyczne zainteresowane ochroną przyrody mogą uzyskać uprawnienia społecznych opiekunów przyrody.

2. Uprawnienia, o których mowa w ust. 1, nadaje starosta.¹

3. Społecznym opiekunem przyrody może być każdy obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, który wyraził zgodę na objęcie tej funkcji, posiada pełną zdolność do czynności prawnych, nie był karany za przestępstwa oraz posiada znajomość przepisów prawnych.

4. Społeczni opiekunowie przyrody mogą działać indywidualnie lub w zespole, zwanym koletem opiekunów przyrody.

5. Społeczny opiekun przyrody przy wykonywaniu swoich obowiązków jest uprawniony do pouczania osób naruszających przepisy o ochronie przyrody.

6. Do działalności społecznych opiekunów przyrody na obszarach objętych formami ochrony przyrody stosuje się odpowiednio przepis art. 48.³

Rozdział 7

Skutki prawne poddania pod ochronę

Art. 50. 1.⁴

2. Na obrzeżach chronionych kompleksów przyrodniczych oraz w pobliżu chronionych tworów przyrody należy umieszczać tablice obwieszczone o ograniczeniach i zakazach, wprowadzonych w myśl przepisów rozdziału 3, lub inne oznakowania informujące o poddaniu pod ochronę.²

2a. Minister właściwy do spraw środowiska, w drodze rozporządzenia, określi wzory tablic, uwzględniając potrzebę ujednolicenia wzoru tablic na terenie kraju, określając kształt i ich wielkość, materiał, z jakiego zostaną wykonane, tło tablic, wielkość i kolor liter oraz miejsca umieszczania tablic.³

3. W przypadku przebiegu trasy komunikacyjnej przez park narodowy zasady ruchu oraz wyznaczenie miejsc parkingowych wymaga uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego.

Art. 51. W przypadku poddania pod ochronę całości lub części przedmiotu, dla którego istnieje księga wieczysta, na wniosek wojewody lub dyrektora parku ujawnia się w niej poddanie przedmiotu

pod ochronę. Gdy dalsza ochrona stanie się bezprzedmiotowa, odnośny wpis skreśla się.

Art. 52. 1. Skarb Państwa odpowiada za szkody wyrządzone przez żubry, niedźwiedzie i bobry. Odpowiedzialność nie obejmuje utraconych korzyści.

2. W sprawach o naprawienie szkód, o których mowa w ust. 1, orzekają sądy powszechne. Wyплаты odszkodowań dokonuje wojewoda właściwy ze względu na miejsce wyrządzenia szkody.

3. Rada Ministrów może określić, w drodze rozporządzenia, inne gatunki zwierząt chronionych wyrządzających szkody, za które odpowiada Skarb Państwa.

4. Szkody powodowane przez zwierzęta zaliczane do gatunków łownych, występujące w parkach narodowych, strefach ochrony zwierząt oraz w rezerwach przyrody szacuje się oraz dokonuje się wypłaty odszkodowań według zasad określonych w ustawie z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (Dz.U. Nr 147, poz. 713, z 1997 r. Nr 14, poz. 72, Nr 60, poz. 369, Nr 88, poz. 554, Nr 110, poz. 715 i Nr 133, poz. 884, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 1999 r. Nr 40, poz. 401 oraz z 2000 r. Nr 120, poz. 1268).²

5. Szacowanie szkód w strefie ochronnej zwierząt łownych, wyrażanych przez zwierzyńnię, należy do zadań Służby Parku Narodowego, a w rezerwach – do organu sprawującego nadzór nad rezerwatem.³

6. Odszkodowania za szkody spowodowane przez zwierzyńnię w strefie ochronnej zwierząt łownych pokrywane są ze środków parku narodowego, a za szkody spowodowane w rezerwach przyrody – ze środków budżetowych wojewody.³

Art. 53. Obiekty i urządzenia zbudowane wbrew wprowadzonym zakazom albo bez uzyskania wymaganej zgody organu ochrony przyrody lub niezgodnie z warunkami uzgodnienia podlegają przymusowej rozbiorce w trybie przepisów prawa budowlanego.

Rozdział 8

Przepisy karne

Art. 54. 1. Kto niszczy, poważnie uszkadza lub istotnie zmniejsza wartość przyrodniczą chronionego terenu, chronionego obiektu przyrodniczego albo wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi dopuszcza do zniszczenia, poważnego uszkodzenia lub istotnego zmniejszenia ich wartości przyrodniczej, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny.

2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

3. Przy wymierzaniu kary za przestępstwa, o których mowa w ust. 1, orzeka się nawiązkę w wysokości od 100 do 1.000 złotych na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.⁵

Art. 55. 1. Kto na terenie objętym ochroną przyrody wbrew przepisom na nim obowiązującym pozyskuje, niszczy lub uszkadza rośliny, zabija zwierzęta i powoduje przez to poważną szkodę przyrodniczą, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności lub grzywny.

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. (Dz. U. Nr 106, poz. 668) powołaną w przypisie 1 na str. 2.

2 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

4 Przepis skreślony ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

5 Przepis utracił moc zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 554, z późn. zm.), w związku z wejściem w życie nowego Kodeksu karnego (patrz: Poz. 1195).

2. Tej samej karze podlega, kto pozyskuje, uszkadza lub niszczy rośliny, zabija zwierzęta pozostające pod ochroną gatunkową i powoduje przez to poważną szkodę przyrodniczą.

3. Przy wymierzaniu kary za przestępstwa, o których mowa w ust. 1 lub 2, orzeka się nawiązkę w wysokości od 100 do 1.000 złotych na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.¹

Art. 56. 1. Kto na obszarze objętym ochroną przyrody albo w otulinie takiego obszaru wznosi lub powiększa istniejący obiekt budowlany albo prowadzi działalność gospodarczą wbrew zakazom lub ograniczeniom obowiązującym na tych terenach, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny.

2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

3. Przy wymierzaniu kary za przestępstwa, o których mowa w ust. 1, orzeka się nawiązkę w wysokości od 500 do 5.000 złotych na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.¹

Art. 57. 1. Kto zabija lub łowi chronione gatunki fauny bez wymaganej zgody, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Przy wymierzaniu kary za przestępstwa, o których mowa w ust. 1, orzeka się nawiązkę w wysokości od 100 do 5.000 złotych na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.¹

Art. 58. 1. Kto narusza zakazy lub ograniczenia, obowiązujące na obszarach chronionych oraz w stosunku do roślin, zwierząt objętych ochroną gatunkową ustanowioną przez właściwy organ oraz w stosunku do siedlisk przyrodniczych, podlega karze aresztu lub grzywny.²

2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1, orzeka się:

- 1) przepadek narzędzi i przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia oraz przedmiotów uzyskanych za pomocą wykroczenia,
- 2) obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki byłby niewykonalny, nawiązkę do wysokości pięciokrotnego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego brutto, ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za kwartał poprzedzający kwartał, w którym nastąpiło wykroczenie, na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej,²
- 3) przepadek albo odesłanie rośliny lub zwierzęcia do państwa eksportującego na koszt właściciela.³

3. Zwierzęta lub rośliny, ich części oraz produkty pochodne, wobec których orzeczono przepadek, podlegają przekazaniu podmiotowi uprawnionemu do ich posiadania, wskazanemu przez wojewodę właściwego ze względu na miejsce popełnienia wykroczenia. W przypadku gatunków zwierząt lub roślin obcych rodzimej faunie i florze podmiot uprawniony do ich posiadania wskazuje minister właściwy do spraw środowiska.³

Art. 59. Kto wypala roślinność na łąkach, pastwiskach, nieużytkach, rowach, pasach przydrożnych, szlakach kolejowych, w strefie oczeretów lub trzcin, podlega karze aresztu albo grzywny.

Rozdział 9

Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy wprowadzające, przejściowe i końcowe

Art. 60. W ustawie z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Dz. U. Nr 73, poz. 433 i z 1991 r. Nr 101, poz. 444) w art. 5 na końcu zdania kropkę zastępuje się przecinkiem i dodaje wyrazy: „a w zakresie ochrony przyrody przy pomocy Głównego Konserwatora Przyrody.”

Art. 61. W ustawie z dnia 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 34, poz. 198, Nr 43, poz. 253 i Nr 87, poz. 506 oraz z 1991 r. Nr 95, poz. 425 i Nr 107, poz. 464) w art. 1 pkt 2 skreśla się:

Art. 62. 1. W ciągu roku od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy:

- 1) nieruchomości będące własnością Skarbu Państwa, a znajdujące się w granicach parków narodowych, przejmują w zarząd dyrektorzy parków,
- 2) obsługę ruchu turystycznego na obszarze parków narodowych przejmują dyrektorzy parków.

2. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa może określić odstępstwa od spraw, o których mowa w ust. 1.

Art. 63. Traci moc ustawa z dnia 7 kwietnia 1949 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 25, poz. 180; z 1987 r. Nr 33, poz. 180 i z 1990 r. Nr 34, poz. 198).

Art. 64. Do czasu wydania przepisów wykonawczych do niniejszej ustawy zachowują moc przepisy dotychczasowe, jeżeli nie są sprzeczne z tą ustawą.

Art. 65. Ustawa wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.⁴

1 Przepis utracił moc zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. Nr 88, poz. 554, z późn. zm.) powołanej w przypisie 5 na str. 14.

2 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis dodany ustawą z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) powołaną w przypisie 1 na str. 1.

4 Ustawa została ogłoszona dnia 12 grudnia 1991 r.

Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21) wprowadziła ponadto następujące przepisy:

Art. 3. Parki narodowe utworzone przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stają się parkami narodowymi w rozumieniu ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.

Art. 4. Plany ochrony parków narodowych zatwierdzone przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy obowiązują dyrektorów parków narodowych w zakresie realizacji celów ochrony przyrody w rozumieniu art. 2 ust. 2 ustawy, o której mowa w art. 1, do czasu ustanowienia planów w trybie art. 13a ust. 5 ustawy, o której mowa w art. 1, lecz nie dłużej niż w ciągu roku od dnia jej wejścia w życie.

Art. 5. Rady naukowe parków narodowych utworzone przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stają się radami parków narodowych.

Art. 6. 1. Rezerваты przyrody utworzone do dnia 31 grudnia 1998 r. na podstawie dotychczasowych przepisów stają się rezerwatami przyrody w rozumieniu art. 1 pkt 20 lit. b) niniejszej ustawy.

2. W okresie roku od dnia wejścia w życie ustawy właściwi wojewodowie ogłaszają w dzienniku urzędowym województwa wykaz rezerwatów przyrody, o których mowa w ust. 1. Rezerwat przyrody położony na terenie kilku województw wykazuje wojewoda, na którego obszarze działania znajduje się największa część rezerwatu przyrody, w porozumieniu z właściwymi wojewodami.

3. Dla rezerwatów przyrody, dla których nie sporządzono planów ochrony, a utworzonych przed dniem wejścia w życie ustawy, organ

właściwy sporządzi je nie później niż w ciągu 5 lat od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Art. 7. Parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody utworzone na podstawie dotychczasowych przepisów stają się parkami krajobrazowymi, obszarami chronionego krajobrazu, pomnikami przyrody w rozumieniu niniejszej ustawy.

Art. 8. Pracownicy Służby Parków Narodowych i Służby Parków Krajobrazowych mogą używać umundurowania oraz przedmiotów uzupełniających mundury i oznak według dotychczasowo obowiązujących wzorów, do czasu wyczerpania ich zapasów, nie dłużej niż 18 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy.

Art. 9. W ciągu 18 miesięcy od dnia wejścia w życie rozporządzenia, o którym mowa w art. 27d ust. 7 ustawy zmienianej w art. 1, w odniesieniu do roślin lub zwierząt gatunków obcych rodzimej florze lub faunie, objętych ochroną, posiadacze upraw tych roślin, hodowli lub chowu tych zwierząt mają obowiązek zgłosić je do zarejestrowania.

Art. 10. Do spraw wszczętych, a nie zakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe.

Art. 11. Przepisy wykonawcze wydane na podstawie przepisów ustawy, o której mowa w art. 1, zachowują moc do czasu wejścia w życie aktów wykonawczych wydanych na podstawie upoważnień ustawowych w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, w zakresie, w jakim nie są z nią sprzeczne, jednak nie dłużej niż przez okres 6 miesięcy od dnia jej wejścia w życie.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA OCHRONY ŚRODOWISKA, ZASOBÓW NATURALNYCH I LEŚNICTWA

z dnia 6 kwietnia 1995 r.

w sprawie ochrony gatunkowej roślin

(Dz. U. Nr 41, poz. 214)

Na podstawie art. 27 ust. 3 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492, z 1992 r. Nr 54, poz. 254 i z 1994 r. Nr 89, poz. 415) zarządza się, co następuje:

§ 1. Uznaje się za podlegające ochronie ścisłej następujące dziko występujące gatunki roślin:

drzewa:

- 1) cis pospolity (*Taxus baccata*),
- 2) limba (*Pinus cembra*),
- 3) brzoza ojcowska (*Betula oycoviensis*),
- 4) jarząb szwedzki (*Sorbus intermedia*) i jarząb brekinia (*Sorbus torminalis*),

krzewy i krzewinki:

- 5) kosodrzewina (*Pinus mugus* = *Pinus mugo*),
- 6) sosna błotna (*Pinus uliginosa* = *Pinus mugo* subspecies *rotundata*),
- 7) brzoza niska (*Betula humilis*) i brzoza karłowata (*Betula nana*),
- 8) woskownica europejska (*Myrica gale*),
- 9) wierzb borówkolistna (*Salix myrtilloides*) i wierzb lapońska (*Salix lapponum* = *Salix lapponum*),
- 10) malina moroszka (*Rubus chamaemorus*),
- 11) wiśnia karłowata (*Cerasus fruticosa* = *Prunus fruticosa*),
- 12) szczodrzeniec ziemny (*Cytisus albus* = *Chamaecytisus albus*),
- 13) wawrzynek wilczełyko (*Daphne mezereum*) i wawrzynek grówkowy (*Daphne genkwa*),
- 14) rokitnik zwyczajny (*Hippophae rhamnoides* = *Hippophae rhamnoides*),
- 15) kłokoczka południowa (*Staphylea pinnata*),
- 16) bluszcz pospolity (*Hedera helix*),
- 17) różanecznik żółty (*Rhododendron flavum* = *Rhododendron luteum*),
- 18) chamedafne północna (*Chamaedaphne calyculata*),
- 19) wrzosiec bagienny (*Erica tetralix*),
- 20) barwinek pospolity (*Vincetoxicum*),
- 21) wiciokrzew pomorski (*Lonicera periclymenum*),
- 22) zimoziół północny (*Linnaea borealis*),

rośliny zielne:

- 23) długosz królewski (*Osmunda regalis*),
- 24) pióropusznik strusi (*Matteucia struthiopteris*),
- 25) podrzeń żebrowiec (*Blechnum spicant*),
- 26) jęczmieniec zwyczajny (*Phyllitis scolopendrium*),
- 27) salwinia pływająca (*Salvinia natans*),
- 28) skrzyp olbrzymi (*Equisetum maximum* = *Equisetum telmateia*),
- 29) widłakowate (*Lycopodiaceae*) – wszystkie gatunki,
- 30) poryblin jeziorny (*Isoetes lacustris* = *Isoetes lacustris*) i poryblin kołczasty (*Isoetes setacea* = *Isoetes echinospora*),
- 31) goździki (*Dianthus*) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem goździka kartuzka (*Dianthus carthusianorum*) i goździka kropkowanego (*Dianthus deltoides*),
- 32) tyszczyk wiechowaty (*Gypsophila paniculata*),
- 33) lepnica litewska (*Silene lithuanica*),
- 34) pemik europejski (*Trollius europaeus*),
- 35) pluskwica europejska (*Cimicifuga europaea*),
- 36) orlik pospolity (*Aquilegia vulgaris*),
- 37) tojad (*Aconitum*) – wszystkie gatunki,
- 38) powojnik prosty (*Clematis recta*),
- 39) sasanka (*Pulsatilla*) – wszystkie gatunki,

- 40) zawilec narcyzowy (*Anemone narcissiflora*) i zawilec wielokwiatowy (*Anemone sylvestris* = *Anemone silvestris*),
- 41) młiek wiosenny (*Adonis vernalis*),
- 42) grzybień biały (*Nymphaea alba*) i grzybień północny (*Nymphaea candida*),
- 43) grążel żółta (*Nuphar luteum* = *Nuphar lutea*) i grążel drobny (*Nuphar pumilum* = *Nuphar pumila*),
- 44) warzucha polska (*Cochlearia polonica*),
- 45) rosiczki (*Drosera*) – wszystkie gatunki,
- 46) rojniki (*Sempervivum* i *Jovibarba*) – wszystkie gatunki,
- 47) parzydło leśne (*Aruncus silvester* = *Aruncus dioicus*),
- 48) ostrożeńka kosmata (*Oxytropis pilosa*),
- 49) groszek wschodniokarpacki (*Lathyrus laevigatus*) i groszek szerokolistny (*Lathyrus latifolius*),
- 50) kotewka – orzech wodny (*Trapa natans*),
- 51) len żółty (*Linum flavum*) i len włochaty (*Linum catharticum*),
- 52) dyptam jesionolistny (*Dictamnus albus*),
- 53) mikotajek nadmorski (*Eryngium maritimum*),
- 54) arcydzięgiel litwor (*Archangelica officinalis* = *Angelica archangelica*),
- 55) miecznik nadmorski (*Glaux maritima*),
- 56) pierwiosnka omączona (*Primula farinosa*),
- 57) pomocnik baldaszkowy (*Chimaphila umbellata*),
- 58) wielosił błękitny (*Polemonium coeruleum* = *Polemonium caeruleum*),
- 59) żmijowiec czerwony (*Echium rubrum* = *Echium russicum*),
- 60) pokrzyk wilcza jagoda (*Atropa belladonna* = *Atropa belladonna*),
- 61) lulecznica krańska (*Scopolia camiolica*),
- 62) naparstnica zwyczajna (*Digitalis grandiflora*) i naparstnica purpurowa (*Digitalis purpurea*),
- 63) gnidosz królewski (*Pedicularis scaptrum-Carolinum* = *Pedicularis scaptrum carolinum*) i gnidosz rozestany (*Pedicularis sylvatica* = *Pedicularis sylvatica*),
- 64) goryczki (*Gentiana* i *Gentianella*) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem goryczki trojeściowej (*Gentiana asclepiadea*),
- 65) niebieszczacka trawa (*Sweetia perennis*),
- 66) grzybieńczyk wodny (*Limnanthemum nymphoides* = *Nymphoides peltata*),
- 67) zerwa kuliasta (*Phyteuma orbiculare*),
- 68) lobeilia jeziorna (*Lobelia Dortmanna* = *Lobelia dortmanna*),
- 69) ozota zwyczajna (*Linosyris vulgaris* = *Aster linosyris*),
- 70) szarotka alpejska (*Leontopodium alpinum*),
- 71) amika górską (*Arnica montana*),
- 72) omieg górski (*Doronicum austriacum*),
- 73) dziewięciśń popłocholistny (*Carina onopordiifolia*), i dziewięciśń bezłodygowy (*Carina acaulis*),
- 74) ostrożeń pannoński (*Cirsium pannonicum*),
- 75) wężymord stepowy (*Scorzonera purpurea*),
- 76) kosatka kielichowa (*Tofieldia calyculata*),
- 77) ciemiężycy (*Veratrum*) – wszystkie gatunki,
- 78) zimowit jesienny (*Colchicum autumnale*),
- 79) pajęcznica liliowata (*Anthericum liliago*),
- 80) lilia złotogłów (*Lilium martagon*),
- 81) szachownica kostkowa (*Fritillaria meleagris*),
- 82) śniedek cienkolistny (*Omithogalum Gussonei* = *Omithogalum gussonei*) i śniedek baldaszkowaty (*Omithogalum umbellatum*),
- 83) szafirek miękkolistny (*Muscari comosum*) i szafirek drobnokwiatowy (*Muscari botryoides*),
- 84) śnieżyca wiosenna (*Leucojum vernum*),

- 85) śnieżyczka przebiśnieg (*Galanthus nivalis*),
- 86) mieczyk błotny (*Gladiolus paluster* = *Gladiolus palustris*) i mieczyk dachówkowy (*Gladiolus imbricatus*),
- 87) szafrań spiski (*Crocus scapularis* = *Crocus vernus* subspecies *vernus*),
- 88) kosaćca (*Iris*) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem kosaćca żółtego (*Iris pseudoacorus* = *Iris pseudacorus*),
- 89) turówka wonna (*Hierochloa odorata* = *Hierochloë odorata*),
- 90) ostnica (*Stipa*) – wszystkie gatunki,
- 91) storczykowate (*Orchidaceae*) – wszystkie gatunki,

grzyby:

- 92) smardzowate (*Morchellaceae*) – wszystkie gatunki,
- 93) szmaciak (*Sparassis*) – wszystkie gatunki,
- 94) sopłówka (*Hericium*) – wszystkie gatunki,
- 95) modrzewnik lekarski (*Laricifomes officinalis*),
- 96) flagowiec olbrzymi (*Meripilus giganteus*),
- 97) żagiew okółkowa (*Polyporus umbellatus*),
- 98) żagwica listkowata (*Grifolia frondosa*),
- 99) szyszkowiec łuskowaty (*Strobilomyces floccopus*),
- 100) podgrzybek pasożytniczy (*Xerocomus parasiticus*),
- 101) purchawica olbrzymia (*Langermannia gigantea* = *Calvatia gigantea*),
- 102) sromotnikowate (*Phallaceae*) – wszystkie gatunki,

porosty:

- 103) brodaczkowate (*Usneaceae*) – wszystkie gatunki,
- 104) granicznikowate (*Stictaceae*) – wszystkie gatunki,
- 105) pawężnicowate (*Peltigeraceae*) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem pawężnicy rudawej (*Peltigera rufescens*) i pawężnicy drobnej (*Peltigera spuria*),
- 106) tarczownicowate (*Parmeliaceae sensu lato*) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem pustulki pęcherzykowatej (*Hypogymnia physodes*), tarczownicy bruzdkowanej (*Parmelia sulcata*) i płucnicy islandzkiej (*Cetraria islandica*),
- 107) obrotnica (*Anaptychia*) – wszystkie gatunki,
- 108) błyskotka (*Fulgensia*) – wszystkie gatunki,
- 109) czasznik modrozielony (*Lecladophila enceterum*),
- 110) chruszcik (*Stereocaulon*) – wszystkie gatunki,
- 111) chrobotek (*Ciadina*) – wszystkie gatunki.

§ 2. 1. W odniesieniu do dziko występujących roślin podlegających ochronie ścisłej, z zastrzeżeniem ust. 2 i ust. 3, zabrania się:

- 1) umyślnego niszczenia, zrywania, ścinania w całości lub części oraz pozyskiwania i wrywania z naturalnych stanowisk,
- 2) zbierania, nabywania, przenoszenia oraz wywożenia za granicę w całości lub części w stanie świeżym lub przetworzonym.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, nie dotyczą wykonywanych czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki człowieka, a szczególnie: rolnej, leśnej i rybackiej.

3. Dopuszczalne jest ścinanie kłosów zarodnikowych roślin widłakowatych.

§ 3. 1. Jeżeli zmiany środowiska wywołane działalnością człowieka spowodują zagrożenie roślin podlegających ochronie ścisłej, wojewoda jest obowiązany, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej komisji ochrony przyrody, podjąć stosowne działania w celu zapewnienia trwałego zachowania danego gatunku i jego stanowisk bądź zapobieżenia lub ograniczenia szkód.

2. Podejmowanie działań, o których mowa w ust. 1, może w szczególności dotyczyć:

- 1) utrzymywania tradycyjnych form użytkowania obszaru, na którym występuje zagrożony gatunek roślin,
- 2) kształtowania biotopu dla ochrony zagrożonego gatunku roślin,
- 3) zabiegów związanych z reprodukcją roślin.

§ 4. Uznaje się za podlegające ochronie częściowej następujące dziko występujące gatunki roślin leczniczych i przemysłowych:

porosty:

- 1) płucnica islandzka (*Cetraria islandica*)

krzewy i krzewinki:

- 2) porzeczka czarna (*Ribes nigrum*),
- 3) wilżyna ciemista (*Ononis spinosa*),
- 4) kruszyna pospolita (*Frangula alnus*),
- 5) bagno zwyczajne (*Ledum palustre*),
- 6) mącznica lekarska (*Arctostaphylos uva-ursi*),
- 7) kalinia koralowa (*Viburnum opulus*),

rośliny zielne:

- 8) paprotka zwyczajna (*Polypodium vulgare*),
- 9) kopytnik pospolity (*Asarum europaeum*),
- 10) pierwiosnka wyniosła (*Primula elatior*) i pierwiosnka lekarska (*Primula officinalis* = *Primula veris*),
- 11) marzanna wonna (*Asperula odorata* = *Galium odoratum*),
- 12) centuria pospolita (*Centaurea umbellatum* = *Centaurea erythraea* subspecies *erythraea*),
- 13) goryczka trojeściowa (*Gentiana asclepiadea*),
- 14) kocanki piaskowe (*Helichrysum arenarium*),
- 15) konwalia majowa (*Convallaria majalis* = *Convallaria majalis*),
- 16) turzyca piaskowa (*Carex arenaria*),
- 17) turówka leśna (*Hierochloa australis*),

grzyby:

- 18) wszystkie gatunki, z wyjątkiem określonych w § 1 pkt 92–102.

§ 5. 1. Pozyskiwanie roślin dziko występujących lub ich części objętych ochroną częściową może odbywać się tylko na obszarach i w ilościach uzgodnionych przez zainteresowane biuro podmioty gospodarcze z Ministrem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

2. Podmioty gospodarcze, które uzyskały zgodę na pozyskiwanie i obrót roślinami lub ich częściami, mogą dokonywać tych czynności wyłącznie przez osoby imienne przez nie upoważnione.

§ 6. 1. Ograniczeń, o których mowa w § 5, nie stosuje się do:

- 1) zbioru grzybów w celach konsumpcyjnych,
- 2) usuwania grzybów niszczących materiały, budynki lub uniemożliwiających prowadzenie racjonalnej gospodarki,
- 3) zwalczania grzybów zagrażających zdrowiu lub życiu człowieka.

2. Przy zbiorze grzybów zabrania się rozgrzebywania ściółki leśnej.

§ 7. Traci moc rozporządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 30 kwietnia 1983 r. w sprawie wprowadzenia gatunkowej ochrony roślin (Dz. U. Nr 27, poz. 134).

§ 8. Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.¹

¹ Rozporządzenie weszło w życie 3 maja 1995 r.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA OCHRONY ŚRODOWISKA, ZASOBÓW NATURALNYCH I LEŚNICTWA

z dnia 6 stycznia 1995 r.

w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt

(Dz. U. Nr 13, poz. 61)

Na podstawie art. 27 ust. 3 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492, z 1992 r. Nr 54, poz. 254 i z 1994 r. Nr 89, poz. 415) zarządza się, co następuje:

§ 1. Uznaje się za podlegające ochronie następujące gatunki zwierząt, zwane dalej „gatunkami chronionymi”:

Pijawki (Hirudinea):

- 1) pijawka lekarska (*Hirudo medicinalis*);

Pająki (Araneae):

- 2) gryziele (*Atypus*) – wszystkie gatunki,
- 3) poskocz krasny (*Eresus niger*),
- 4) skakun (*Philaeus chrysops*),
- 5) tygrzyk paskowany (*Argiope bruennichi*);

Owady (Insecta):

- 6) straszka północna (*Sympecma braueri*),
- 7) żagnica zielona (*Aeshna viridis*),
- 8) gadziogłówka żółtonoga (*Styliurus flavipes*),
- 9) trzepla zielona (*Ophiogomphus cecilia*),
- 10) zalotka białoczelna (*Leucorrhinia albifrons*),
- 11) zalotka spłaszczona (*Leucorrhinia caudalis*),
- 12) zalotka większa (*Leucorrhinia pectoralis*),
- 13) modliszka zwyczajna (*Mantis religiosa*),
- 14) tęcniki (*Calosoma*) – wszystkie gatunki,
- 15) biegacze (*Carabus*) – wszystkie gatunki,
- 16) pachnica dębowa (*Osmoderma eremita*),
- 17) jelonek rogacz (*Lucanus cervus*),
- 18) wynurt (*Caruchus chrysomelinus*),
- 19) sichrawa karpacka (*Gaurotes excellens*),
- 20) kozioróg dębosz (*Cerambyx cerdo*),
- 21) kozioróg bukowiec (*Cerambyx scopolii*),
- 22) nadobnica alpejska (*Rosalia alpina*),
- 23) mieniak strużnik (*Apatura ilia*),
- 24) mieniak tęczowy (*Apatura ins*),
- 25) paź królowej (*Papilio machaon*),
- 26) paź żeglarz (*Iphiclus podalirius*),
- 27) niepylak apollo (*Parnassius apollo*),
- 28) niepylak mnemosyna (*Parnassius mnemosyne*),
- 29) przepiółka aurinia (*Euphydryas aurinia*),
- 30) górówka sudecka (*Erebia sudetica*),
- 31) strzępotek edypus (*Coenonympha oedippus*),
- 32) modraszek telejus (*Maculinea teleius*),
- 33) modraszek nausitous (*Maculinea nausithous*),
- 34) postojak wiesiołkowiec (*Proserpinus proserpina*),
- 35) zmierzchnica trupia główka (*Acherontia atropos*),
- 36) trzmiele (*Bombus*) – wszystkie gatunki;

Mięczaki (Mollusca):

- 37) ślimak żółtawy (*Helix lutescens*),
- 38) ślimak winniczek (*Helix pomatia*),
- 39) skójka perforodna (*Margaritifera margaritifera*),
- 40) skójka malarska (*Unio pictorum*),
- 41) szczeżuja wielka (*Anodonta cygnea*),
- 42) szczeżuja spłaszczona (*Anodonta complanata*);

Kręgiousto (Cyclostomata):

- 43) minog morski (*Petromyzon marinus*),

- 44) minog rzeczny (*Lampetra fluviatilis*) – w stadium larwalnego rozwoju w rzekach,
- 45) minog strumieniowy (*Lampetra planeri*),
- 46) minog ukraiński (*Eudontomyzon mariae*);

Ryby (Pisces):

- 47) jesiotr zachodni (*Acipenser sturio*),
- 48) parposz (*Alosa fallax*),
- 49) alosa (*Alosa alosa*),
- 50) łosoś (*Salmo salar*) – poza obszarem Morza Bałtyckiego, wód przybrzeżnych, ujść rzecznych do Morza Bałtyckiego oraz rzek: Drwęcy, Drawy i Wisły od Włocławka do ujścia,
- 51) strzeble (*Phoxinus*) – wszystkie gatunki,
- 52) kiełb Kesslera (*Gobio kessleri*),
- 53) kiełb białopłetwy (*Gobio albipinnatus*),
- 54) piekielnica (*Alburnoides bipunctatus*),
- 55) ciota (*Pelecus cuvieri*) – poza obszarem wód Zalewu Wiślanego,
- 56) różanka (*Rhodeus sericeus*),
- 57) śliz (*Nemachilus barbatulus*),
- 58) koza (*Cobitis taenia*),
- 59) koza złotawa (*Cobitis aurata*),
- 60) piskorz (*Misgurnus fossilis*),
- 61) pociemiec (*Spinachia spinachia*),
- 62) iglicznia (*Syngnathus typhle*),
- 63) babka mała (*Pomatoschistus minutus*),
- 64) babka piaskowa (*Pomatoschistus microps*),
- 65) kur rogacz (*Myoxocephalus quadricornis*),
- 66) głowacz przegięty (*Cottus poecilopus*),
- 67) dennik (*Lipans liparis*);

Płazy (Amphibia):

- 68) salamandra plamista (*Salamandra salamandra*),
- 69) traszki (*Triturus*) – wszystkie gatunki,
- 70) kumaki (*Bombina*) – wszystkie gatunki,
- 71) grzebiuszka ziemna (*Pelobates fuscus*),
- 72) ropuchy (*Bufo*) – wszystkie gatunki,
- 73) rzekotka drzewna (*Hyla arborea*),
- 74) żaby (*Rana*) – wszystkie gatunki, przy czym:
 - a) żaba jeziorkowa (*Rana lessonae*),
 - b) żaba wodna (*Rana esculenta*),
 - c) żaba śmieszka (*Rana ridibunda*)– tylko w okresie od dnia 1 marca do dnia 31 maja;

Gady (Reptilia):

- 75) żółw błotny (*Emys orbicularis*),
- 76) jaszczurki (*Lacertilia*) – wszystkie gatunki,
- 77) węże (*Serpentes*) – wszystkie gatunki;

Ptaki (Aves):

- 78) z rzędu nurów (*Gaviiformes*) – wszystkie gatunki,
- 79) z rzędu perkozów (*Podicipediformes*) – wszystkie gatunki,
- 80) z rzędu nurkonosych (*Procellariiformes*) – wszystkie gatunki,
- 81) z rzędu pełnopłetwych (*Pelecaniformes*) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem kormorana czarnego (*Phalacrocorax carbo*), bytującego na obszarze stawów rybnych, uznanych za obręb hodowlany w rozumieniu ustawy o rybactwie śródlądowym, od dnia 15 sierpnia do odlotu,
- 82) z rzędu brodziących (*Ciconiiformes*) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem czapli siwej (*Ardea cinerea*),

- 33) z rzędu blaszkodziobych (Anseriformes) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem kaczek: krzyżówki (*Anas platyrhynchos*), cyraneczki (*Anas crecca*), głowienki (*Aythya ferina*), czernicy (*Aythya fuligula*) i gęsi: gęgawy (*Anser anser*), zbożowej (*Anser fabalis*), białoczelnej (*Anser albifrons*),
- 84) z rzędu jastrzębiowych (Accipitriformes) – wszystkie gatunki,
- 85) z rzędu sokołów (Falconiformes) – wszystkie gatunki,
- 86) z rzędu żurawiowych (Gruidae) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem łyski (*Fulica atra*),
- 87) z podrzędu siewkowców (Charadrii) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem słonki (*Scolopax rusticola*),
- 88) z podrzędu mewowców (Lari) – wszystkie gatunki,
- 89) z podrzędu alkowców (Alcae) – wszystkie gatunki,
- 90) z rzędu kuraków (Galliformes) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem kuropatwy (*Perdix perdix*), bazanta (*Phasianus colchicus*) i jarząbka (*Tetrastes bonasia*),
- 91) z rzędu gołębiowych (Columbiformes) – wszystkie gatunki, z wyjątkiem gołębia grzywacza (*Columba palumbus*) i miejskiej formy gołębia skalnego (*Columba livia domestica*),
- 92) kukułka (*Cuculus canorus*),
- 93) lelek kozodój (*Caprimulgus europaeus*),
- 94) z rzędu sów (Strigiformes) – wszystkie gatunki,
- 95) jerzyk (*Apus apus*),
- 96) z rzędu kraskowych (Coraciiformes) – wszystkie gatunki,
- 97) z rzędu dzięciołów (Piciformes) – wszystkie gatunki,
- 98) z rzędu wróblowych (Passeriformes) – wszystkie gatunki, przy czym:
 - a) sroka (*Pica pica*),
 - b) wrona siwa (*Corvus corone cornix*),
 - c) gawron (*Corvus frugilegus*),– tylko w okresie od dnia 15 marca do dnia 30 czerwca:

Ssaki (Mammalia):

- 99) jeze (*Erinaceus*) – wszystkie gatunki,
- 100) kret (*Talpa europaea*) – z wyjątkiem występującego w zamkniętych ogrodach, szkółkach i na lotniskach,
- 101) ryjówkowate (Soricidae) – wszystkie gatunki,
- 102) nietoperze (Chiroptera) – wszystkie gatunki,
- 103) zając bielak (*Lepus timidus*),
- 104) wiewiórka (*Sciurus vulgaris*),
- 105) świstak (*Marmota marmota*),
- 106) suszy (*Spermophilus*) – wszystkie gatunki,
- 107) bóbr europejski (*Castor fiber*),
- 108) smuzka (*Sicista betulina*),
- 109) popielicowate (Gliroidae) – wszystkie gatunki,
- 110) chomik europejski (*Cricetus cricetus*),
- 111) damiówka tatrzańska (*Pitymys tatraensis*),
- 112) normik śnieżny (*Microtus nivalis*),
- 113) walenie (*Cetacea*) – wszystkie gatunki,
- 114) niedźwiedź brunatny (*Ursus arctos*),
- 115) wilk (*Canis lupus*) – z wyjątkiem występującego w województwach: kroszeńskim, przemyskim i suwalskim,
- 116) wydra (*Lutra lutra*),
- 117) gronostaj (*Mustela erminea*),
- 118) łasica (*Mustela nivalis*),
- 119) łchórz stepowy (*Mustela eversmanni*),
- 120) norka europejska (*Mustela lutreola*),
- 121) żbik (*Felis silvestris*),
- 122) ryś (*Felis lynx*),
- 123) płetwonogie (Pinnipedia) – wszystkie gatunki,
- 124) kozica (*Rupicapra rupicapra*),
- 125) żubr (*Bison bonasus*).

§ 2. 1. W stosunku do gatunków chronionych, z zastrzeżeniem ust. 2, zabrania się:

- 1) umyślnego zabijania, okaleczania, proszenia, chwytania oraz przetrzymywania i preparowania,
- 2) umyślnego niszczenia ich gniazd, legowisk, nor i zeremi oraz jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych, a w szczególności larw, poczwerek, kijanek, piskląt,
- 3) filmowania, fotografowania ich w miejscach rozrodu i regularnego przebywania – w okresie rozrodu i wychowu młodych,

4) przemieszczania:

- a) z miejsc rozrodu i regularnego przebywania na inne miejsce,
 - b) z ośrodków hodowli, ogrodów zoologicznych, zwierzyńców na stanowiska naturalne,
- 5) zbywania, nabywania żywych, martwych lub spreparowanych – w całości lub ich części.
- 6) wwożenia i wywożenia poza granice Państwa w stanie żywym lub martwym całych zwierząt oraz ich części lub pochodnych.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) usuwania w okresie od dnia 1 września do końca lutego gniazd ze skrzynek dla ptaków oraz gniazd znajdujących się w pielęgnowanych remizach i zagajnikach oraz miejscach specjalnie urządzonych dla ptaków,
- 2) usuwania w okresie od dnia 1 września do końca lutego gniazd ptasich z zabudowań, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne,
- 3) ślimaka winniczka (*Helix pomatia*) o średnicy muszli powyżej 30 mm, zbieranego od dnia 1 maja do dnia 31 maja dla przetwórstwa spożywczego w miejscach wyznaczonych przez wojewodę,
- 4) filmowania i fotografowania w obrębie zabudowań i w miejscach udostępnionych do przebywania.

3. Zabrania się niszczenia i usuwania krzewów i drzew (szczególnie dziuplastych), skarp i urwisk, śródpolnych i śródleśnych „oczek wodnych”, bagien, torowisk oraz wydm, które są miejscami rozrodu i regularnego przebywania gatunków chronionych; zakaz nie dotyczy usuwania drzew i krzewów w związku z potrzebami wykonywania ochrony oraz potrzebami wynikającymi z prowadzenia racjonalnej gospodarki człowieka, a szczególnie rolnej, leśnej, rybackiej.

4. W odniesieniu do miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków chronionych: orla bielika (*Haliaeetus albicilla*), orla przedniego (*Aquila chrysaetos*), orlika krzykliwego (*Aquila pomarina*), orlika grubodziobego (*Aquila clanga*), rybołowa (*Pandion haliaetus*), gadożera (*Circus gallicus*), orzełka wiochatego (*Hieraeetus pennatus*), sokoła wędrownego (*Falco peregrinus*), kani rudej (*Milvus milvus*), kani czarnej (*Milvus migrans*), cietrzewia (*Tetrao tetrix*), giuszka (*Tetrao urogallus*), puchacza (*Bubo bubo*), bociana czarnego (*Ciconia nigra*), kulona (*Burhinus oedipus*), kraski (*Coracias garrulus*), żoły (*Merops apiaster*), żółwia błotnego (*Emys orbicularis*), węza Eskulapa (*Eiapha longissima*) zabrania się – w odległości do 200 metrów od tych miejsc w okresie całego roku, a w odległości do 500 metrów od tych miejsc w okresie od dnia 1 lutego do dnia 31 sierpnia – dokonywania zmian obejmujących wycinanie drzew i krzewów, prowadzenie robót melioracyjnych, wznoszenie obiektów, urządzeń i instalacji oraz innych prac mających wpływ na ochronę miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków chronionych, a także zabrania się przebywania poza miejscami wyznaczonymi.

5. Wojewoda wyznacza granice miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków chronionych oraz prowadzi ich wykaz.

§ 3. Zabrania się niszczenia mrowisk w lasach.

§ 4. Jeżeli zmiany środowiska wywołane działalnością człowieka spowodują zagrożenie gatunków chronionych, wojewoda jest obowiązany, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej komisji ochrony przyrody, podjąć stosowne działania w celu zapewnienia trwałego zachowania danego gatunku, jego miejsc rozrodu i regularnego przebywania bądź zapobieżenia szkodom lub ich ograniczenia.

§ 5. Traci moc rozporządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 30 grudnia 1983 r. w sprawie wprowadzenia gatunkowej ochrony zwierząt (Dz. U. z 1984 r. Nr 2, poz. 11).

§ 6. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 kwietnia 1995 r.

USTAWA

z dnia 3 lutego 1995 r.

o ochronie gruntów rolnych i leśnych

(Dz. U. Nr 16, poz. 78)

(Zmiana: Dz. U. z 1997 r. Nr 60, poz. 370; Nr 80, poz. 505, Nr 160, poz. 1079; z 1998 r. Nr 106, poz. 668)

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. Ustawa reguluje zasady ochrony gruntów rolnych i leśnych oraz rekultywacji i poprawiania wartości użytkowej gruntów.

Art. 2. 1. Gruntami rolnymi, w rozumieniu ustawy, są grunty:

- 1) określone w ewidencji gruntów jako użytki rolne,
- 2) pod stawami rybnymi i innymi zbiornikami wodnymi, służącymi wyłącznie dla potrzeb rolnictwa,
- 3) pod wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych budynkami mieszkalnymi oraz innymi budynkami i urządzeniami służącymi wyłącznie produkcji rolniczej oraz przetwórstwu rolno-spożywczemu,
- 4) pod budynkami i urządzeniami służącymi bezpośrednio do produkcji rolniczej uznanej za dział specjalny, stosownie do przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych i podatku dochodowym od osób prawnych,
- 5) parków wiejskich oraz pod zadrzewieniami i zakrzewieniami śródpolnymi, w tym również pod pasami przeciwwietrznymi i urządzeniami przeciwerozojnymi,
- 6) pracowniczych ogrodów działkowych i ogrodów botanicznych,
- 7) pod urządzeniami: melioracji wodnych, przeciwpowodziowych i przeciwpożarowych, zaopatrzenia rolnictwa w wodę, kanalizacji oraz utylizacji ścieków i odpadów dla potrzeb rolnictwa i mieszkańców wsi,¹
- 8) zrekultywowane dla potrzeb rolnictwa,
- 9) torfowisk i oczek wodnych,
- 10) pod drogami dojazdowymi do gruntów rolnych.

2. Gruntami leśnymi, w rozumieniu ustawy, są grunty:

- 1) określone jako lasy w przepisach o lasach,
- 2) zrekultywowane dla potrzeb gospodarki leśnej,
- 3) pod drogami dojazdowymi do gruntów leśnych.

3. Nie uważa się za grunty rolne gruntów znajdujących się pod parkami i ogrodami wpisanymi do rejestru zabytków.

Art. 3. 1. Ochrona gruntów rolnych polega na:

- 1) ograniczaniu przeznaczenia ich na cele nierolnicze lub nieleśne,
- 2) zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów rolnych oraz szkodom w produkcji rolniczej, powstającym wskutek działalności nierolniczej,
- 3) rekultywacji i zagospodarowaniu gruntów na cele rolnicze,
- 4) zachowaniu torfowisk i oczek wodnych jako naturalnych zbiorników wodnych.

2. Ochrona gruntów leśnych polega na:

- 1) ograniczaniu przeznaczenia ich na cele nieleśne lub nierolnicze,
- 2) zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów leśnych oraz szkodom w drzewostanach i produkcji leśnej, powstającym wskutek działalności nieleśnej,

- 3) przywracaniu wartości użytkowej gruntom, które utraciły charakter gruntów leśnych wskutek działalności nieleśnej,
- 4) poprawianiu ich wartości użytkowej oraz zapobieganiu obniżania ich produktywności.

Art. 4. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) gruntach bez bliższego określenia – rozumie się przez to grunty rolne i leśne,
- 2) budynkach i urządzeniach służących wyłącznie produkcji rolniczej oraz przetwórstwu rolno-spożywczemu – rozumie się przez to budynki i urządzenia służące przechowywaniu środków produkcji, prowadzeniu produkcji rolniczej, przetwarzaniu i magazynowaniu wyprodukowanych w gospodarstwie produktów rolniczych,
- 3) osobach – rozumie się przez to osobę fizyczną lub prawną albo jednostkę organizacyjną nie posiadającą osobowości prawnej,
- 4) właścicieli – rozumie się przez to również posiadacza samostanowienia, zarządcę lub użytkownika, użytkownika wieczystego i dzierżawcę,
- 5) wójcie – rozumie się przez to również burmistrza lub prezydenta miasta,
- 6) przeznaczeniu gruntów na cele nierolnicze lub nieleśne – rozumie się przez to ustalenie innego niż rolniczy lub leśny sposobu użytkowania gruntów rolnych oraz innego niż leśny sposobu użytkowania gruntów leśnych,
- 7) warstwie próchniczej – rozumie się przez to wierzchnią warstwę gleby o zawartości powyżej 1,5% próchnicy glebowej; miąższość tej warstwy określa się w decyzji, o której mowa w art. 11 ust. 1,
- 8) *glebach pochodzenia organicznego* – rozumie się przez to wytworzone przy udziale materii organicznej, w warunkach nadmiernego uwilgotnienia, gleby torfowe i murszowe,¹
- 9) glebach pochodzenia mineralnego – rozumie się przez to inne gleby niż wymienione w pkt 8,
- 10) oczkach wodnych – rozumie się przez to naturalne śródpolne i śródleśne zbiorniki wodne o powierzchni do 1 ha, nie podlegające klasyfikacji gleboznawczej,
- 11) wyłączeniu gruntów z produkcji – rozumie się przez to rozpoczęcie innego niż rolnicze lub leśne użytkowanie gruntów; nie uważa się za wyłączenie z produkcji gruntów, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt 3, jeżeli przerwa w rolniczym użytkowaniu tych obiektów jest spowodowana zmianą kierunków produkcji rolniczej i trwa nie dłużej niż 5 lat,
- 12) należności – rozumie się przez to jednorazową opłatę z tytułu trwałego wyłączenia gruntów z produkcji,
- 13) opłacie rocznej – rozumie się przez to opłatę roczną z tytułu użytkowania na cele nierolnicze lub nieleśne gruntów wyłączonych z produkcji, w wysokości 10% należności wyrażonej w tonach ziarna żyta lub w m³ drewna, uiszczaną: w razie trwałego wyłączenia – przez lat 10, a w przypadku nietrwałego wyłączenia – przez okres tego wyłączenia, nie dłużej jednak niż przez 20 lat wyłączenia tych gruntów z produkcji,²
- 14) obszarach szczególnej ochrony środowiska lub strefie ochronnej – rozumie się przez to obszary szczególnej ochrony środowiska lub strefy ochronne określone w przepisach o ochronie i kształtowaniu środowiska,

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 22 maja 1997 r. o zmianie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 60, poz. 370), weszła w życie 29 czerwca 1997 r.

2 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 11 grudnia 1997 r. zmieniającą ustawę o zmianie ustawy o lasach oraz o zmianie niektórych ustaw i ustawę o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 160, poz. 1079), wejdzie w życie 1 stycznia 1999 r.

- 15) utracie albo ograniczeniu wartości użytkowej gruntów – rozumie się przez to całkowity zanik albo zmniejszenie zdolności produkcyjnej gruntów,
- 16) gruntach zdegradowanych – rozumie się przez to grunty, których rolnicza lub leśna wartość użytkowa zmalała, w szczególności w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych albo wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej,
- 17) gruntach zdewastowanych – rozumie się przez to grunty, które utraciły całkowicie wartość użytkową w wyniku przyczyn, o których mowa w pkt 16,
- 18) rekultywacji gruntów – rozumie się przez to nadanie lub przywrócenie gruntom zdegradowanym albo zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg,
- 19) zagospodarowaniu gruntów – rozumie się przez to rolnicze, leśne lub inne użytkowanie gruntów zrehabilitowanych,
- 20) drogach dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych – rozumie się przez to drogi zakładowe prowadzące do gospodarstw rolnych i leśnych oraz drogi wiejskie w rozumieniu przepisów o drogach publicznych,
- 21) urządzeniach turystycznych – rozumie się przez to parkingi, pola biwakowe, wieże widokowe, kładki, szlaki turystyczne (ścieżki dydaktyczne) i miejsca widokowe,
- 22) planie urządzenia lasu – rozumie się przez to plan urządzenia lasu, określony w przepisach o lasach,
- 23) typie siedliskowym lasu – rozumie się przez to jednostkę klasyfikacji siedlisk leśnych, stosowaną w planie urządzenia lasu,
- 24) inwestycji – rozumie się przez to budowę, jak również modernizację budowli lub urządzeń, które wymagają wyłączenia gruntów z produkcji,
- 25) zakładzie przemysłowym – rozumie się przez to osobę, której działalność może powodować utratę lub ograniczenie wartości użytkowej gruntów,
- 26) działalności przemysłowej – rozumie się przez to działalność nierolniczą i nieleśną, powodującą utratę albo ograniczenie wartości użytkowej gruntów,
- 27) przepływie nienaruszalnym – rozumie się przez to przepływ minimalnej ilości wody, niezbędnej do utrzymania życia biologicznego w cieku wodnym.

Art. 5. 1. Jeżeli przepisy niniejszej ustawy nie stanowią inaczej, właściwym w sprawach ochrony gruntów rolnych jest *starosta*, a gruntów leśnych – dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych, z wyjątkiem obszarów parków narodowych, gdzie organem właściwym jest dyrektor parku.¹

2. *Zadania starosty, o których mowa w ustawie, są zadaniami z zakresu administracji rządowej.*²

Rozdział 2

Ograniczanie przeznaczania gruntów na cele nierolnicze i nieleśne

Art. 6. 1. Na cele nierolnicze i nieleśne można przeznaczać przede wszystkim grunty oznaczone w ewidencji gruntów jako nie-użytki, a w razie ich braku – inne grunty o najniższej przydatności produkcyjnej.

2. Przy budowie, rozbudowie lub modernizacji obiektów związanych z działalnością przemysłową, a także innych obiektów budowlanych należy stosować takie rozwiązania, które ograniczają skutki ujemnego oddziaływania na grunty.

Art. 7. 1. Przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne dokonuje się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, sporządzonym w trybie określonym w przepisach o zagospodarowaniu przestrzennym.

2. Przeznaczenie na cele nierolnicze i nieleśne:

- 1) gruntów rolnych stanowiących użytki klas I–III, jeżeli ich zwarty obszar projektowany do takiego przeznaczenia przekracza 0,5 ha – wymaga uzyskania zgody Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej,
- 2) gruntów leśnych stanowiących własność Skarbu Państwa – wymaga uzyskania zgody Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa lub upoważnionej przez niego osoby,
- 3) gruntów rolnych stanowiących użytki rolne klas IV, jeżeli ich zwarty obszar projektowany do takiego przeznaczenia przekracza 1 ha,
- 4) gruntów rolnych stanowiących użytki rolne klas V i VI, wytworzonych z gleb pochodzenia organicznego, oraz torfowisk i oczek wodnych, jeżeli mają być przeznaczone na cele budowy zbiorników wodnych, eksploatacji złóż kopalin, budowy dróg publicznych lub linii kolejowych,
- 5) pozostałych gruntów leśnych – wymaga uzyskania zgody wojewody.

3. Wyrażenie zgody, o której mowa w ust. 2 pkt 1–5, następuje na wniosek zarządu gminy. Do wniosku dotyczącego gruntów leśnych stanowiących własność Skarbu Państwa zarząd gminy dołącza opinię dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych, a w odniesieniu do gruntów parków narodowych – opinię dyrektora parku.

4. Do wniosku dotyczącego gruntów, o których mowa w ust. 2 pkt 1 i 2, wojewoda dołącza swoją opinię i przekazuje wniosek odpowiedniemu ministrowi w terminie do 30 dni od chwili złożenia wniosku przez zarząd gminy.

5. Organ wyrażający zgodę, o którym mowa w ust. 2, może żądać złożenia wniosku w kilku wariantach, przedstawiających różne kierunki projektowanego przestrzennego rozwoju zabudowy.

Art. 8. Przepisów art. 7 nie stosuje się do okresowego wyłączenia gruntów z produkcji, związanego z podjęciem natychmiastowych działań interwencyjnych wynikających z klęsk żywiołowych lub wypadków losowych.

Art. 9. 1. Zasady zaliczania lasów do lasów ochronnych określają przepisy o lasach.

2. W lasach ochronnych mogą być wznoszone budynki i budowle służące gospodarce leśnej, obronności lub bezpieczeństwu państwa, oznakowaniu nawigacyjnemu, geodezyjnemu, ochronie zdrowia oraz urządzeniom służącym turystyce.

3. W przypadkach uzasadnionych ważnymi względami społecznymi i brakiem innych gruntów, lasy ochronne mogą być przeznaczone na inne cele niż określone w ust. 2, po uzyskaniu w trybie art. 7 ust. 2 zgody wojewody.¹

Art. 10. 1. Wniosek, o którym mowa w art. 7 ust. 4, powinien zawierać:

- 1) uzasadnienie potrzeb zmiany przeznaczenia gruntów, o których mowa w art. 7 ust. 2,
- 2) wykaz powierzchni gruntów, o których mowa w pkt 1, z uwzględnieniem klas bonitacyjnych gruntów rolnych i typów siedliskowych gruntów leśnych,
- 3) ekonomiczne uzasadnienie projektowanego przeznaczenia, uwzględniające w szczególności:

¹ Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa (Dz. U. Nr 106, poz. 668), wejdzie w życie 1 stycznia 1999 r.

² Przepis dodany ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. powołaną w przypisie 1.

11. Należność za wyłączenie z produkcji 1 ha gruntu leśnego bez drzewostanu wynosi:

Lp.	Typy siedliskowe lasów	Równowartość ceny 1 m ³ drewna w wysokości ogłoszanej przez Główny Urząd Statystyczny
1	Lasy: świeży, wilgotny, łęgowy i górski oraz ols jesionowy i ols górski	2000
2	Lasy mieszane: świeży, wilgotny i bagienny, wyżynny, górski i ols	1500
3	Bory mieszane: świeży, wilgotny, bagienny, wyżynny i górski	1150
4	Bory: świeży, wilgotny, górski	600
5	Bory: suchy i bagienny	250

12. Należność i opłaty roczne za wyłączenie z produkcji gruntów leśnych w lasach ochronnych są wyższe o 50% od należności i opłat, o których mowa w ust. 11.

13. Należność uiszcza się w terminie do 60 dni od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna.

14. Opłatę roczną za dany rok uiszcza się w terminie do dnia 30 czerwca tego roku, przyjmując za podstawę ustalenia równowartość ceny tony ziarna żyta, stosowanej przy wymierzaniu podatku rolnego za pierwsze półrocze w tym roku, a w odniesieniu do gruntów leśnych – cenę 1 m³ drewna, stosowaną przy wymiarze podatku leśnego w danym roku.¹

15. Rada gminy może podjąć uchwałę o objęciu na jej obszarze ochroną również gruntów rolnych wymienionych w art. 2 ust. 1 pkt 1, 3 i 5, zaliczonych do klas IV, IVa i IVb, wytworzonych z gleb pochodzenia mineralnego. Wówczas przepisy ust. 1–4, 6, 8, 9, 13 i 14 stosuje się odpowiednio, a należność z tytułu wyłączenia z produkcji 1 ha tych gruntów wynosi:

Grunty orne i sady, pod budynkami i urządzeniami wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych oraz pod zadrzewieniami i zakrzewieniami śródpolnymi, w tym pod pasami przeciwwietrznymi i urządzeniami przeciwerozrywnymi		Łąki i pastwiska trwałe, pod budynkami i urządzeniami wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych oraz pod zadrzewieniami i zakrzewieniami śródpolnymi, w tym pod pasami przeciwwietrznymi i urządzeniami przeciwerozrywnymi	
klasa	równowartość ton ziarna żyta	klasa	równowartość ton ziarna żyta
wytworzone z gleb pochodzenia mineralnego			
IVa	350	Ł i Ps IV	300
IVb	250		

16. Na wniosek rady gminy organ, o którym mowa w art. 5, może umorzyć całość lub część należności i opłat rocznych – a w odniesieniu do gruntów leśnych również jednorazowego odszkodowania w razie dokonania przedwczesnego wyrębu drzewostanu – w przypadku inwestycji o charakterze użyteczności publicznej z zakresu oświaty i wychowania, kultury oraz ochrony zdrowia i opieki społecznej, realizowanej przez samorząd terytorialny, która służy zaspokojeniu potrzeb lokalnej społeczności oraz dotyczącej powiększenia bądź założenia cmentarza, jeżeli obszar gruntu podlegający wy-

łączeniu nie przekracza 1 ha i nie ma możliwości zrealizowania inwestycji na gruncie nie objętym ochroną.²

Art. 12a. Obowiązek uiszczenia należności i opłat rocznych, a w odniesieniu do gruntów leśnych również jednorazowego odszkodowania, o którym mowa w art. 12 ust. 1, nie dotyczy wyłączenia gruntów z produkcji rolnej lub leśnej na cele budownictwa mieszkaniowego:

- 1) do 0,05 ha w przypadku budynku jednorodzinnego,
- 2) do 0,02 ha, na każdy lokal mieszkalny, w przypadku budynku wielorodzinnego.³

Art. 13. 1. Przy wyłączaniu gruntów z produkcji w celu budowy zbiorników wodnych należność i opłaty roczne określa się proporcjonalnie do udziału osób w eksploatacji tych zbiorników.

2. Jeżeli w eksploatacji zbiorników wodnych, o których mowa w ust. 1, przewiduje się udział osób wykorzystujących wodę na cele produkcji rolnej, leśnej, wytwarzania energii elektrycznej w elektrowniach wodnych o mocy zainstalowanej nie większej niż 10 MW lub ochrony przeciwpowodziowej, zawieszają się na lat 10 uiszczenie proporcjonalnej części sumy należności i opłat rocznych. Proporcjonalną część sumy należności i opłat rocznych ustala się stosownie do udziału tych osób, określonego w dokumentacji technicznej eksploatacji zbiornika, z tym że ustalony w tej dokumentacji przepływ nienaruszalny zalicza się do eksploatacji zbiornika dla potrzeb rolnictwa. Zawieszoną część sumy należności i opłat rocznych umarza się po upływie 10 lat.³

3. W razie zmniejszenia udziału osób, o których mowa w ust. 2, w eksploatacji zbiornika w okresie 10 lat od rozpoczęcia jego eksploatacji, osoby przejmujące część lub całość tego udziału uiszczają należności i opłaty roczne proporcjonalnie do wielkości przejętego udziału w eksploatacji zbiornika w oparciu o protokół zdawczo-odbiorczy.

Art. 14. 1. W razie wyłączenia gruntów z produkcji, w decyzji o wyłączeniu, o której mowa w art. 11 ust. 1 i 2, można, po zasięgnięciu opinii wójta, nałożyć obowiązek zdjęcia oraz wykorzystania na cele poprawy wartości użytkowej gruntów próchnicznej warstwy gleby z gruntów rolnych klas I, II, IIIa, IIIb, III, IVa i IV oraz z torfowisk.

2. W razie niewykonania obowiązku określonego w ust. 1, osoba wyłączająca grunty z produkcji uiszcza za każdy 1 m³ wykorzystanej niewłaściwie próchnicznej warstwy gleby opłatę w wysokości odpowiadającej równowartości ceny ziarna żyta, obowiązującej w dniu wydania decyzji o ustaleniu wysokości opłaty, która wynosi:

- 1) z gleb klas I i II oraz gleb pochodzenia organicznego – 5 q,
- 2) z gleb pochodzenia mineralnego, zaliczonych do klas III, IIIa i IIIb – 4 q,
- 3) z gleb pochodzenia mineralnego, zaliczonych do klas IVa i IV – 3 q.

Rozdział 4

Zapobieganie degradacji gruntów

Art. 15. 1. Właściciel gruntów stanowiących użytki rolne oraz gruntów zrehabilitowanych na cele rolne obowiązany jest do przeciwdziałania degradacji gleb, w tym szczególnie erozji.

2. Właściwy organ wymieniony w art. 5, ze względu na ochronę gleb przed erozją, może, w drodze decyzji, nakazać właścicielowi zalesienie, zadrzewienie czy zakrzewienie gruntów lub założenie na nich trwałych użytków zielonych. Właścicielowi gruntów przysługuje zwrot kosztów zakupu niezbędnych nasion i sadzonek ze środków Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych.

¹ Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 11 grudnia 1997 r. powołaną w przypisie 2 na str. 1.

² Przepis dodany ustawą z dnia 22 maja 1997 r. powołaną w przypisie 1 na str. 1.

³ Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 22 maja 1997 r. powołaną w przypisie 1 na str. 1.

- a) sumę należności i opłat rocznych za grunty projektowane do przeznaczenia na cele nierolnicze i nieleśne,
- b) przewidywany rozmiar strat, które poniesie rolnictwo i leśnictwo w wyniku ujemnego oddziaływania inwestycji lokalizowanych na gruntach projektowanych do przeznaczenia na cele nierolnicze i nieleśne.

2. Do wniosku powinna być dołączona mapa gminy lub miasta, z oznaczeniem gruntów zabudowanych, z wyjątkiem gruntów, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt 3 i 4 oraz ust. 2 pkt 1, klas bonitacyjnych gruntów rolnych i typów siedliskowych gruntów leśnych oraz granic gruntów, o których mowa w ust. 1 pkt 1, wykonana w skali takiej jak mapa planu zagospodarowania gminy lub miasta. W odniesieniu do gruntów leśnych mapa stanowiąca załącznik do wniosku zawiera treść mapy gospodarczej lasów.

3. Wniosek, o którym mowa w ust. 1, dotyczący gruntów o obszarze ponad 10 ha na cele inwestycji górniczych, powinien zawierać oprócz danych określonych w ust. 1 i 2 także wariantowe rozwiązania w zakresie rekultywacji i zagospodarowania gruntów w trakcie i po zakończeniu działalności przemysłowej, określające dla każdego wariantu koszty rekultywacji i zagospodarowania oraz straty, które poniesie rolnictwo i leśnictwo.

4. Organ wyrażający zgodę, o którym mowa w art. 7 ust. 2, może w szczególnie uzasadnionym przypadku odstąpić od wymogów przedkładania uzasadnienia ekonomicznego oraz rozwiązań wariantowych, o których mowa w ust. 3.

Rozdział 3

Wyłączenie gruntów z produkcji rolniczej lub leśnej

Art. 11. 1. Wyłączenie z produkcji użytków rolnych wytworzonych z gleb pochodzenia mineralnego, zaliczonych do klas I, II, III, IIIa, IIIb, oraz użytków rolnych klas IVa, IVb, V i VI wytworzonych z gleb pochodzenia organicznego, a także gruntów, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt 2–10, oraz gruntów leśnych, przeznaczonych na cele nierolnicze i nieleśne – może nastąpić po wydaniu decyzji zezwalających na takie wyłączenie. W decyzji określa się obowiązki związane z wyłączeniem.

2. W odniesieniu do gruntów wchodzących w skład parków narodowych decyzje, o których mowa w ust. 1, wydają dyrektorzy tych parków, z zastrzeżeniem art. 7 ust. 5.

3. Decyzje, o których mowa w ust. 1 i 2, dotyczące gruntów wymienionych w art. 8, mogą być wydane po dniu faktycznego wyłączenia gruntów z produkcji.

4. Wydanie decyzji, o których mowa w ust. 1 i 2, następuje przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

5. Osoba ubiegająca się o wydanie decyzji, o których mowa w ust. 1 i 2, celem wydobywania torfów jest obowiązana przedstawić właściwemu organowi następujące dokumenty:

- 1) dokumentację określającą położenie, powierzchnię i miąższość torfowiska oraz rodzaj występującego tam torfu,
- 2) projekt eksploatacji, uwzględniający podział na etapy i termin jej zakończenia,
- 3) projekt rekultywacji torfowisk i termin jej zakończenia,
- 4) ocenę wpływu eksploatacji torfowiska na środowisko przyrodnicze, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki wodnej.

6. Nie wymaga się decyzji, o których mowa w ust. 1 i 2, jeżeli grunty rolne mają być użytkowane na cele leśne.

Art. 12. 1. Osoba, która uzyskała zezwolenie na wyłączenie gruntów z produkcji, jest obowiązana uiścić należność i opłaty roczne, a w odniesieniu do gruntów leśnych – także jednorazowe odszkodowanie w razie dokonania przedwczesnego wyrębu drzewostanu. Obowiązek taki powstaje od dnia faktycznego wyłączenia gruntów z produkcji.

2. Właściciel, który w okresie 2 lat zrezygnuje w całości lub w części z uzyskanego prawa do wyłączenia gruntów z produkcji rolniczej lub leśnej, otrzymuje zwrot należności, jaką uiścił, odpowiednio do powierzchni gruntów nie wyłączonych z produkcji. Zwrot uiszczonych należności następuje w terminie do trzech miesięcy od dnia zgłoszenia rezygnacji.

3. W razie zbycia gruntów, co do których wydano decyzję, o których mowa w art. 11 ust. 1 i 2, a nie wyłączonych jeszcze z produkcji, obowiązek uiszczenia należności i opłat rocznych ciąży na nabywcy, który wyłączył grunt z produkcji. Zbywający jest obowiązany uprzedzić nabywcę o tym obowiązku.

4. W razie zbycia gruntów wyłączonych z produkcji, obowiązek uiszczania opłat rocznych przechodzi na nabywcę. Zbywający jest obowiązany uprzedzić o tym nabywcę.

5. Wysokość jednorazowego odszkodowania za przedwczesny wyręb drzewostanu stanowi różnicę między spodziewaną wartością drzewostanu w wieku rębności, określonym w planie urządzania lasu, a wartością w chwili jego wyrębu. W drzewostanach młodszych, w których nie można pozyskać sortymentów drzewnych, odszkodowanie to stanowi wartość kosztów poniesionych na założenie i pielęgnację drzewostanów. Zasady ustalania odszkodowania określa Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

6. Należność pomniejsza się o wartość gruntu, ustaloną według cen rynkowych stosowanych w danej miejscowości w obrocie gruntami, w dniu faktycznego wyłączenia tego gruntu z produkcji.

7. Należność za wyłączenie z produkcji 1 ha gruntów rolnych wymienionych w art. 2 ust. 1 pkt 1, 3 i 5 wynosi:

Grunty orne i sady, pod budynkami i urządzeniami wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych oraz pod zadrzewieniami i zakrzewieniami śródpolnymi, w tym pod pasami przeciwwietrznymi i urządzeniami przeciwerozojnymi		Łąki i pastwiska trwałe, pod budynkami i urządzeniami wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych oraz pod zadrzewieniami i zakrzewieniami śródpolnymi, w tym pod pasami przeciwwietrznymi i urządzeniami przeciwerozojnymi	
klasa	równowartość ton ziarna żyta	klasa	równowartość ton ziarna żyta
wytworzone z gleb pochodzenia mineralnego			
I	750	Ł i Ps I	750
II	650	Ł i Ps II	620
IIIa	550	Ł i Ps III	500
IIIb	450		
wytworzone z gleb pochodzenia organicznego			
IVa	350	Ł i Ps IV	300
IVb	250	Ł V	250
V	200	Ps V	200
VI	150	Ł i Ps VI	150

8. Równowartość tony ziarna żyta ustala się w wysokości stosowanej do wymierzania podatku rolnego, ogłaszanej przez Główny Urząd Statystyczny.

9. Należność za wyłączenie z produkcji parków wiejskich oraz gruntów wymienionych w art. 2 ust. 1 pkt 4 i 10 ustala się jak za grunty pod budynkami i urządzeniami wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych oraz grunty pod zadrzewieniami i zakrzewieniami śródpolnymi.

10. Należność za wyłączenie z produkcji 1 ha gruntów pod stawami rybnymi oraz za grunty wymienione w art. 2 ust. 1 pkt 6–9 wynosi równowartość 400 ton ziarna żyta.

3. Jeżeli wykonanie nakazu, o którym mowa w ust. 2, spowoduje szkody wynikające ze zmniejszenia produkcji roślinnej, właścicielowi gruntów przysługuje odszkodowanie ze środków Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych, wypłacane przez okres 10 lat.

4. Obowiązek utrzymywania w stanie sprawności technicznej urządzeń przeciwerozrywających oraz urządzeń melioracji szczegółowych ciąży na właścicielu gruntów, na których znajdują się te urządzenia.

5. W razie wystąpienia z winy właściciela innych form degradacji gruntów, o których mowa w ust. 1, w tym również spowodowanej nieprzestrzeganiem przepisów o ochronie roślin uprawnych przed chorobami, szkodnikami i chwastami, wójt w drodze decyzji nakazuje właścicielowi gruntów wykonanie w określonym terminie odpowiednich zabiegów. W razie niewykonania decyzji, wójt zleca wykonanie zastępcze tych zabiegów na koszt właściciela gruntów, wykorzystując do czasu zwrotu kosztów wykonania zastępczego środka Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych.

Art. 16. 1. Dla gruntów położonych na obszarach szczególnej ochrony środowiska lub w strefach ochronnych, istniejących wokół zakładów przemysłowych, opracowuje się, na koszt odpowiedzialnych zakładów, plany gospodarowania na tych gruntach.

2. Projekt planu gospodarowania na gruntach, o których mowa w ust. 1, powinien określać:

- 1) rodzaje występujących zanieczyszczeń i ich stężenie,
- 2) wpływ zanieczyszczeń lub innego szkodliwego oddziaływania na istniejący sposób zagospodarowania, z ewentualnym podziałem strefy ochronnej na części,
- 3) aktualne kierunki produkcji roślinnej oraz wielkość tej produkcji,
- 4) rośliny, które mogą być uprawiane, zalecenia dotyczące ich uprawy oraz proponowany sposób ich gospodarczego wykorzystania,
- 5) sposób przeciwdziałania zmniejszeniu wartości użytkowej gleb,
- 6) spodziewany poziom globalnej produkcji rolniczej lub leśnej,
- 7) wykaz gospodarstw rolnych prowadzących produkcję rolniczą,
- 8) wysokość przewidywanych odszkodowań z tytułu obniżenia poziomu produkcji lub zmiany kierunku produkcji,
- 9) ewentualne obowiązki związane z prowadzeniem produkcji zwierzęcej, w tym również rybackiej,
- 10) ewentualne nakłady niezbędne do zmiany kierunków produkcji,
- 11) przewidywany obszar i koszty nabycia gruntów przez zakład przemysłowy.

3. Projekt planu powinien być wyłożony w urzędzie gminy do wglądu właścicieli gruntów na okres 30 dni w celu zgłoszenia uwag i wniosków. O wyłożeniu projektu planu do wglądu urząd gminy powiadamia właścicieli gruntów na piśmie.

4. Rada gminy podejmuje, jako zadanie własne, uchwałę w przedmiocie zatwierdzenia planu, po uzyskaniu opinii placówek naukowych lub innych osób upoważnionych przez Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w porozumieniu z Ministrem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Koszty sporządzenia opinii pokrywa zakład przemysłowy.

5. W razie prowadzenia produkcji w sposób naruszający ustalenia planu, o których mowa w ust. 2 pkt 4 i 9, wójt, w porozumieniu z wojewódzkim inspektorem sanitarnym, nakazuje właścicielowi gruntów w oznaczonym terminie zniszczenie określonych upraw, przemieszczenie zwierząt poza obszar strefy ochronnej lub dokonanie ich uboju.

6. Wykonanie decyzji, o której mowa w ust. 5, następuje bez odszkodowania.

Art. 17. 1. Jeżeli właściciel gruntów, o których mowa w art. 16 ust. 1, poniósł szkodę przez obniżenie poziomu produkcji rolniczej lub leśnej, przysługuje mu z tego tytułu odszkodowanie od zakładu przemysłowego. W przypadku obniżenia poziomu produkcji w okresie trzech lat co najmniej o jedną trzecią dotychczasowej wartości, zakład jest obowiązany, na wniosek właściciela, wykupić całość lub część tych gruntów według cen wolnorynkowych.

2. Jeżeli w wyniku realizacji planu, o którym mowa w art. 16 ust. 1, zachodzi potrzeba zmiany kierunku produkcji rolniczej lub leśnej, zakład przemysłowy jest obowiązany zwrócić właścicielowi gruntów poniesione z tego tytułu nakłady i koszty oraz wypłacić równowartość szkód wynikłych ze zmiany kierunków produkcji.

Art. 18. 1. Na gruntach, o których mowa w art. 16 ust. 1, *starosta* zapewnia prowadzenie co 3 lata okresowych badań poziomu skażenia gleb i roślin. Jeżeli okresowe badania wykażą, że uzyskiwane plody nie nadają się do spożycia lub przetworzenia, kosztami badań należy obciążyć zakład przemysłowy, a skażone grunty wyłącza się z produkcji w trybie określonym w art. 11 ust. 1. Skutki tych decyzji obciążają zakład przemysłowy odpowiedzialny za skażenie.¹

2. Na żądanie właściciela gruntów wyłączonych z produkcji, zakład przemysłowy, o którym mowa w ust. 1, jest obowiązany nabyć te grunty wraz z budynkami i urządzeniami. Przepis art. 17 stosuje się odpowiednio.

3. Jeżeli wyłączenie gruntów z produkcji następuje w wyniku ujemnego oddziaływania obiektów lub urządzeń należących do kilku osób, odpowiedzialność tych osób jest solidarna.

4. Pierwsze badania okresowe, o których mowa w ust. 1, należy przeprowadzić do końca 1996 r.

Art. 19. Przepisy art. 16–18 stosuje się odpowiednio także do gruntów zdewastowanych i zdegradowanych, położonych poza obszarami szczególnej ochrony środowiska i stref ochronnych.

Rozdział 5

Rekultywacja i zagospodarowanie gruntów

Art. 20. 1. Osoba powodująca utratę albo ograniczenie wartości użytkowej gruntów jest obowiązana do ich rekultywacji na własny koszt.

2. *Rekultywacji na cele rolnicze gruntów położonych, w rozumieniu przepisów o zagospodarowaniu przestrzennym, na obszarach rolniczej przestrzeni produkcyjnej, zdewastowanych lub zdegradowanych przez nie ustalone osoby lub w wyniku klęsk żywiołowych, dokonuje właściwy organ wymieniony w art. 5 przy wykorzystaniu środków Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych, a rekultywacji gruntów leśnych i gruntów przeznaczonych do zalesienia – środków budżetu państwa na zasadach określonych w przepisach o lasach.*²

2a. *Rekultywacji na cele inne niż wymienione w ust. 2 pozostałych gruntów zdewastowanych lub zdegradowanych przez nie ustalone osoby lub w wyniku klęsk żywiołowych dokonuje właściwy organ wymieniony w art. 5 przy wykorzystaniu środków budżetu państwa lub środków osób zainteresowanych prowadzeniem działalności na zrehabilitowanych gruntach.*³

3. Rekultywację i zagospodarowanie gruntów planuje się, projektuje i realizuje na wszystkich etapach działalności przemysłowej.

4. Rekultywację gruntów prowadzi się w miarę jak grunty te stają się zbędne całkowicie, częściowo lub na określony czas do prowa-

1 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. powołaną w przypisie 1 na str. 2.

2 Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 22 maja 1997 r. powołaną w przypisie 1 na str. 1.

3 Przepis dodany ustawą z dnia 22 maja 1997 r. powołaną w przypisie 1 na str. 1.

dzenia działalności przemysłowej oraz kończy się w terminie do 5 lat od zaprzestania tej działalności.

5. Jeżeli działalność przemysłowa powodująca obowiązek rekultywacji gruntów prowadzona jest przez kilka osób, obowiązek ten ciąży na każdej z nich, odpowiednio do zakresu działalności powodującej potrzebę rekultywacji.

6. W przypadku zmiany osoby zobowiązanej do rekultywacji gruntów, w drodze decyzji właściwego organu wymienionego w art. 5, następuje przekazanie praw i obowiązków wynikających z wcześniej wydanych decyzji.¹

Art. 21. Na terenach przewidywanego osiadania gruntów na skutek działalności górniczej zakład przemysłowy, na wniosek właściciela, rozpoczyna rekultywację przed wystąpieniem degradacji gruntów.

Art. 22. 1. Decyzje w sprawach rekultywacji i zagospodarowania określają:

- 1) stopień ograniczenia lub utraty wartości użytkowej gruntów, ustalony na podstawie opinii, o których mowa w art. 28 ust. 5,
- 2) osobę obowiązującą do rekultywacji gruntów,
- 3) kierunek i termin wykonania rekultywacji gruntów,
- 4) uznanie rekultywacji gruntów za zakończoną.

2. W sprawach, o których mowa w ust. 1, decyzje wydaje *starosta*, po zasięgnięciu opinii:²

- 1) dyrektora właściwego terenowo okręgowego urzędu górniczego – w odniesieniu do działalności górniczej,
- 2) dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych lub dyrektora parku narodowego – w odniesieniu do gruntów o projektowanym leśnym kierunku rekultywacji,
- 3) zarządu gminy.

3. Osoby obowiązane do rekultywacji gruntów zawiadamiają organ, o którym mowa w ust. 2, w terminie do dnia 28 lutego każdego roku o powstałych w ubiegłym roku zmianach w zakresie gruntów podlegających rekultywacji.

Rozdział 6

Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych

Art. 23. 1. Tworzy się Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych, zwany dalej „Funduszem”.

2. Regulamin funkcjonowania Funduszu ustala Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w porozumieniu z Ministrem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, po zasięgnięciu opinii właściwych komisji sejmowych.

3. Dochodami Funduszu są związane z wyłączeniem z produkcji gruntów rolnych:

- 1) należności,
- 2) opłaty roczne,
- 3) opłaty z tytułu niewykonania obowiązku zdjęcia i wykorzystania próchnicznej warstwy gleby,
- 4) opłaty oraz należności i opłaty roczne podwyższone, określone w art. 28 ust. 1–3.

4. Dochodami Funduszu mogą być także darowizny i inne dochody.

Art. 24. 1. Fundusz dzieli się na terenowy i centralny.

2. Fundusz centralny tworzy się z 20% dochodów Funduszu, o których mowa w art. 23 ust. 3 i 4.

3. Środkami Funduszu centralnego dysponuje Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

4. Środkami Funduszu terenowego dysponuje *samorząd województwa*.²

5. Fundusz terenowy przekazuje, w terminie 15 dni po zakończeniu każdego kwartału, 20% zgromadzonych dochodów, wymienionych w art. 23 ust. 3, na rachunek Funduszu centralnego.

Art. 25. 1. Środki Funduszu przeznacza się na ochronę, rekultywację i poprawę jakości gruntów rolnych oraz na wypłatę odszkodowań przewidzianych ustawą, a w szczególności na:

- 1) rekultywację na cele rolnicze gruntów, które utraciły lub zmniejszyły wartość użytkową wskutek działalności nie ustalonych osób,
- 2) rolnicze zagospodarowanie gruntów zrehabilitowanych,
- 3) użyźnianie gleb o niskiej wartości produkcyjnej, ulepszanie rzeźby terenu i struktury przestrzennej gleb, usuwanie kamieni i odkrzaczanie,
- 4) przeciwdziałanie erozji gleb na gruntach rolnych, w tym zwrot kosztów zakupu nasion i sadzonek, utrzymania w stanie sprawności technicznej urządzeń przeciwoerozyjnych, oraz odszkodowania, o których mowa w art. 15 ust. 3,
- 5) budowę i renowację zbiorników wodnych służących małej retencji,
- 6) budowę i modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych,
- 7) wdrażanie i upowszechnianie wyników prac naukowo-badawczych związanych z ochroną gruntów rolnych,
- 8) wykonywanie badań płodów rolnych uzyskiwanych w strefach ochronnych, o których mowa w art. 16, oraz niezbędnych dokumentacji i ekspertyz z zakresu ochrony gruntów rolnych,
- 9) wykonywanie zastępcze obowiązków określonych w ustawie,
- 10) rekultywację nieużytków i użyźnianie gleb na potrzeby nowo zakładanych pracowniczych ogrodów działkowych,
- 11) zakup sprzętu pomiarowego i informatycznego oraz oprogramowania, niezbędnego do zakładania i aktualizowania operatów ewidencji gruntów oraz prowadzenia spraw ochrony gruntów rolnych, do wysokości 5% rocznych dochodów Funduszu.

2. Środki Funduszu centralnego przeznacza się na zasilanie Funduszu terenowego oraz na zadania wymienione w ust. 1 pkt 7 i 11.

3. Środki Funduszu terenowego powinny być w pierwszej kolejności przeznaczane na wykonywanie prac wymienionych w ust. 1 na obszarze tych gmin, w których powstają dochody Funduszu oraz istnieją warunki uzyskania wzrostu produkcji rolniczej, rekompensującej straty poniesione w wyniku zmniejszenia obszaru gruntów rolnych.

4. Przy przydzielaniu środków Funduszu terenowego właścicielom gruntów, na ich wniosek, należy uwzględnić udział własny tych właścicieli w kosztach robót oraz efektywność projektowanych przedsięwzięć.

5. Skutki finansowe decyzji, o których mowa w art. 15 ust. 2 i 3 oraz art. 20 ust. 2, wymagają uzgodnienia z dysponentem Funduszu.

Rozdział 7

Kontrola wykonania przepisów ustawy

Art. 26. 1. Kontrolę stosowania przepisów ustawy sprawują Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, wojewodowie oraz organy wymienione w art. 5 oraz art. 15 ust. 5 i art. 16 ust. 5.

2. Osoby przeprowadzające kontrolę są uprawnione do:

- 1) wstępu na grunt i teren zakładu przemysłowego,
- 2) wglądu do dokumentów oraz żądania sporządzenia ich odpisów,

¹ Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 22 maja 1997 r. powołaną w przypisie 1 na str. 1.

² Przepis w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. powołaną w przypisie 1 na str. 2.

- 3) sprawdzania tożsamości osób w związku z prowadzoną kontrolą,
- 4) żądania wyjaśnień i zasięgania informacji,
- 5) pobierania próbek gleby lub roślin do analizy.

3. Kontrolę stosowania przepisów ustawy w odniesieniu do gruntów użytkowanych na cele obronności lub bezpieczeństwa państwa można przeprowadzać po uprzednim uzgodnieniu jej zakresu z jednostką nadrzędną użytkownika tych gruntów.

Art. 27. 1. Kontrola obejmuje wykonanie następujących obowiązków:

- 1) zdjęcia i wykorzystania próchnicznej warstwy gleby,
- 2) rekultywacji gruntów zdewastowanych i zdegradowanych,
- 3) rolniczego zagospodarowania gruntów zrehabilitowanych, jeżeli zagospodarowanie odbywa się przy wykorzystaniu środków Funduszu,
- 4) przeciwdziałania erozji gleb i innym zjawiskom powodującym trwałe pogarszanie wartości użytkowej gruntów,
- 5) określonych w art. 16–19.

2. Jeżeli objętość próchnicznej warstwy gleby zdejmowanej z gruntów wyłączanych z produkcji przekracza 1000 m³, kontrolę przeprowadza się z wykorzystaniem pomiarów geodezyjnych.

3. Kontrola wykonania obowiązku rekultywacji gruntów polega na sprawdzeniu co najmniej raz w roku zgodności wykonywanych zabiegów z dokumentacją rekultywacji tych gruntów, a zwłaszcza wymagań technicznych oraz ich terminowości, ze szczególnym uwzględnieniem obowiązku zakończenia rekultywacji w okresie 5 lat od zaprzestania działalności przemysłowej.

4. O terminie kontroli wymienionych w ust. 1–3, na obszarach górniczych, morskiego pasa nadbrzeżnego, kolejowych i lotnisk komunikacyjnych, powiadamia się odpowiednio, nie później niż 3 dni przed zamierzoną kontrolą:

- 1) okręgowy urząd górniczy,
- 2) urząd morski,
- 3) organ kolejowy lub zarząd lotniska.

Art. 28. 1. W razie stwierdzenia, że grunty zostały wyłączone z produkcji niezgodnie z przepisami niniejszej ustawy, sprawy wyłączenia ustala się opłatę w wysokości dwukrotnej należności.

2. W razie stwierdzenia, że grunty przeznaczone w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego na cele nierolnicze lub nieleśne zostały wyłączone z produkcji bez decyzji, o której mowa w art. 11 ust. 1 i 2, decyzję taką wydaje się z urzędu, podwyższając jednocześnie wysokość należności o 10%.

3. W razie niezakończenia rekultywacji gruntów zdewastowanych w okresie, o którym mowa w art. 20 ust. 4, stosuje się opłatę roczną podwyższoną o 200% od dnia, w którym rekultywacja gruntów powinna zostać zakończona.

4. W razie niewykonania obowiązku rekultywacji gruntów zdegradowanych, ustala się, w drodze decyzji, obowiązek corocznego wpłacania na Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych lub na Fundusz Leśny, przez osobę powodującą ograniczenie wartości użytkowej gruntów, równowartości opłaty rocznej w takiej części, w jakiej nastąpiło ograniczenie wartości użytkowej gruntów. Do ustalenia wysokości opłaty rocznej za zdegradowanie gruntów stosuje się wartości wymienione:

- 1) w art. 12 ust. 7 i odpowiednio w art. 12 ust. 15 w odniesieniu do gruntów rolnych klas I–IV,
 - 2) w art. 12 ust. 11 w odniesieniu do gruntów leśnych;
- opłaty te uiszcza się do czasu wykonania obowiązku rekultywacji.

5. Rozmiar ograniczenia wartości użytkowej gruntów ustala się na podstawie dwóch odrębnych opinii rzeczoznawców.

6. W razie ograniczenia wartości użytkowej gruntów w wyniku zasadzenia drzew przydrożnych, nie pobiera się opłat, o których mowa w ust. 4.

7. Przepisy ust. 1–5 stosuje się odpowiednio w odniesieniu do gruntów leśnych, z tym że decyzję wydaje dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych, a w parkach narodowych dyrektor parku.

8. Opłaty, o których mowa w ust. 1–4, stosuje się niezależnie od kar przewidzianych w przepisach o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz innych obowiązujących przepisach.

Art. 29. 1. Opłaty, o których mowa w art. 28, nie mogą być wliczane do kosztów działalności osób, na które nałożono te opłaty.

2. Jeżeli opłaty, o których mowa w art. 28, dotyczą jednostek organizacyjnych, na kierowników tych jednostek nakłada się karę w wysokości ich wynagrodzenia za okres 3 ostatnich miesięcy.

Art. 30. W przypadkach niewykonywania obowiązków określonych w ustawie stosuje się przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Art. 31. 1. Dochody Funduszu, o których mowa w art. 23, wynikające z niniejszej ustawy, są należnościami państwowymi w rozumieniu przepisów o umarzaniu i udzielaniu ulg w spłacaniu należności państwowych.

2. Świadczenia pieniężne, o których mowa w ust. 1, przedawniają się z upływem 5 lat od dnia ich wymagalności.

Rozdział 8

Przepisy przejściowe i końcowe

Art. 32. 1. Działający na podstawie ustawy z dnia 26 marca 1982 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 11, poz. 79) Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych staje się Funduszem Ochrony Gruntów Rolnych w rozumieniu niniejszej ustawy.

2. Dochody, o których mowa w art. 12 ust. 1 oraz w art. 28 ust. 1–4, dotyczące gruntów leśnych są dochodami Funduszu Leśnego, o którym mowa w przepisach o lasach. Przepisy art. 31 stosuje się odpowiednio.

Art. 32a. W okresie do dnia 31 grudnia 1998 r.:

- 1) Fundusz centralny tworzy się z 50% dochodów Funduszu, o których mowa w art. 23 ust. 3 i 4,
- 2) Fundusz terenowy przekazuje, w terminie 15 dni po zakończeniu każdego miesiąca, 50% zgromadzonych dochodów, wymienionych w art. 23 ust. 3 i 4, na rachunek Funduszu centralnego.¹

Art. 32b. W okresie do dnia 31 grudnia 1998 r. środki Funduszu terenowego w pierwszej kolejności powinny być przekazane na wykonywanie prac wymienionych w art. 25 ust. 1 pkt 1–6 oraz pkt 8 i 9, na obszarze gmin dotkniętych powodzią z lipca 1997 r.¹

Art. 33. Właściwy w sprawach ochrony gruntów organ, o którym mowa w art. 5, prowadzi sprawozdawczość z zakresu:

- 1) obszaru gruntów wyłączanych z produkcji,
- 2) ustalonych należności, opłat rocznych i innych, wymienionych w niniejszej ustawie, dochodów Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych lub Funduszu Leśnego,
- 3) wielkości obszarów i położenia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych, podlegających rekultywacji i zagospodarowaniu,
- 4) wyników rekultywacji i zagospodarowania gruntów,

¹ Przepis dodany ustawą z dnia 17 lipca 1997 r. o zmianie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 80, poz. 505), weszła w życie 18 lipca 1997 r.

5) istniejących zasobów i eksploatacji złóż torfów, według zasad określonych przez Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w porozumieniu z Ministrem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa i z Prezesem Głównego Urzędu Statystycznego.

Art. 34. W stosunku do gruntów, na których zostały zlokalizowane stanowiska archeologiczne, wojewódzki konserwator zabytków może określić zakres i sposób eksploatacji takich gruntów.

Art. 35. 1. Do spraw wszczętych przed dniem wejścia w życie ustawy, a nie zakończonych decyzją ostateczną, stosuje się przepisy niniejszej ustawy.

2. Do spraw, w których wydano decyzję ostateczną o wyłączeniu z produkcji rolniczej gruntów rolnych klas I–III, a wyłączenie takie faktycznie jeszcze nie nastąpiło, stosuje się przepisy dotychczasowe.

3. Tracą ważność nie wykonane do dnia wejścia w życie ustawy decyzje ostateczne, dotyczące:

- 1) opłat z tytułu odłogowania gruntów rolnych,
- 2) wyłączenia z produkcji rolniczej gruntów klas IV–VI, na mocy których nie nastąpiło jeszcze faktyczne wyłączenie.

4. Stałe opłaty roczne, ustalone na podstawie dotychczasowych przepisów, ulegają z mocy prawa umorzeniu, o ile ich kwota jest równa lub niższa od 10 zł.

5. Do wznowienia postępowania w sprawach, w których na podstawie dotychczasowych przepisów wydano decyzje ostateczne, dotyczące:

- 1) wyłączenia gruntów z produkcji bez zezwolenia,
 - 2) rekultywacji i zagospodarowania gruntów, w tym niewykonania rekultywacji gruntów w wyznaczonym terminie,
- stosuje się przepisy niniejszej ustawy.

6. Nie wykonane do dnia wejścia w życie ustawy decyzje ostateczne w sprawach przeciwdziałania erozji gleb pozostają w mocy.

Art. 36. Traci moc ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. Nr 11, poz. 79, z 1984 r. Nr 35, poz. 185, z 1988 r. Nr 24, poz. 169, z 1990 r. Nr 34, poz. 198, z 1991 r. Nr 101, poz. 444, Nr 103, poz. 446 i Nr 114, poz. 494 oraz z 1994 r. Nr 27, poz. 96).

Art. 37. Ustawa wchodzi w życie po upływie 30 dni od dnia jej ogłoszenia.¹

¹ Ustawa weszła w życie 25 marca 1995 r.